

UITGELICHT
Een externe schok?
Corona en theorie

Volgens het IMF is de crisis het gevolg van toeval. **Tristan Collette** legt uit waarom zij het mis hebben.
pagina 8

ACTUEEL
Hoekstra's koloniale
Europa-politiek

De Nederlandse opstelling in de EU leidt tot woede. **Ewout van den Berg** analyseert de kloof tussen de kampen.
pagina 4

€1,70

STEUNPRIJS
2,50 EURO

de ★ socialist

#324 • mei 2020

Een uitgave van de Internationale Socialisten • www.socialisme.nu

Regering versoepelt coronabeleid om economisch belang

GEZONDHEID VAN ALLEN BOVEN WINST VAN ENKELEN

Lockdown is afzien voor iedereen

In het Verenigd Koninkrijk zijn het niet alleen armen en frontlijnwerkers die het zwaar hebben in de coronacrisis. Ook de ultrarijken komen in grote moeilijkheden. Veel butlers die niet bij hun bazen inwonen, zitten namelijk in zelfisolatie, waardoor sommigen voor het eerst in hun leven huishoudelijk werk moeten doen.

Bij Polo & Tweed, een soort uitzendbureau voor butlers, komen dagelijks telefoontjes binnen van mensen in nood, zegt CEO Challenger: 'Ik heb nog nooit een bed verschoond - wat moet ik doen?' of: 'wat is de beste manier om lakens te wassen?'

Dode mus in witte jas

Het kabinetsbesluit om de scholen te heropenen werd genomen voordat een onderzoek naar besmettelijkheid van kinderen is afgerond. Bij het Ministerie van Onderwijs was de vrees dat het besluit tot onrust bij leerkrachten zou leiden. Veel leerkrachten zitten in de risicogroep.

Volgens een uitgelekte nota moesten problemen worden voorkomen door de inzet van een iemand in een 'witte jas', zo meldt het AD. Leerkrachten zouden bij de aanblik van betreffende persoon-in-jas onmiddellijk gerust worden gesteld. Fijn dat er bij OCW zo'n groot respect en hoge achting voor de helden in het onderwijs heerst.

Helden beëindigen gevaarlijke situatie

In Tilburg is door snel optreden van lokale boa's een gevaarlijke situatie beëindigd. Er werd een concert georganiseerd voor de 10-jarige gehandicapte Kyano, omdat deze niet naar school kon.

De handvol aanwezigen bleven op geruime afstand. Maar lokale boa's lieten zich niet in de maling nemen en doorzagen de criminele motieven. Toen ze lucht kregen van het illegale evenement kwamen ze met twee auto's aan en slingerde de bon. Dit soort alledaagse heldenmoed nemen de economische noodzaak van haar plan niet in en verschuilen zich achter bijzaken: 'We nemen nu dringende crisismaatregelen voor zieken, ouderen, werklozen en personeel.'

Bonus voor tweede-huisbezitters

De Vlaamse minister Demir (toerisme) van het Vlaams-nationalistische N-VA heeft een plan opgesteld om de Belgische economie een boost te geven. Het toerisme is zwaar getroffen en verbetering lijkt voorlopig niet in zicht.

Gelukkig weet de minister precies wie een extra boost nodig hebben: mensen met een tweede huis. Die moeten een waardebon krijgen die ze na de crisis kunnen uitgeven aan de lokale economie in de kuststreek. Helaas zien de kustburgemeesters

de economische noodzaak van haar plan niet in en verschuilen zich achter bijzaken: 'We nemen nu dringende crisismaatregelen voor zieken, ouderen, werklozen en personeel.'

UITGESPROKEN

▶ 'En ontsmettingsmiddel, dat schakelt het virus in een minuut uit, dus zoiets zouden we kunnen doen, door een injectie of zelfs een soort schoonmaakbeurt. Want zie je, het komt in de longen en het doet geweldig werk op de longen.'

President **Trump** denkt een medicijn voor corona te hebben bedacht.

▶ 'Het is hoog tijd om afscheid te nemen van het aandeelhouderskapitalisme.'

Goh, **Lilian Marjijnissen** is tegen (een vorm van?) kapitalisme.

▶ 'Er zijn plekken waar marktwerking wel werkt, als schoenenwinkels met elkaar willen concurreren dan vinden we dat prima.' Maar dat betekent niet dat de genuanceerde **Marjijnissen** ook principieel tegen marktwerking is.

▶ 'Trump stopt steun aan 3 Mexicaanse landen.' Nieuwszender **FoxNews** begrijpt het verschil niet tussen Mexico en Midden-Amerika.

▶ 'We zijn juist iets goeds aan het doen voor Nederland. En nu probeert hij [Arjen Lubach] ons zelfs in deze tijd kapot te maken. Hij doet hier een poging tot karaktermoord op een publieke zender.' De mensen van **Rumag** weten best dat ze niets hebben wat ook maar op karakter lijkt.

▶ 'Binnen de democratische rechtsstaat kun je de islamisering niet helemaal oplossen' Vlaams Belang-politicus en voormalig PVV-medewerker **Sam van Rooy** draagt z'n fascisme nu openlijk uit.

RE@CTIES

Onvoldoende bescherming

Boos over de toespraak van Hugo de Jonge over appgebruik die aantoont dat je in de buurt bent geweest van iemand met Covid-19. Hij zei letterlijk dat als de app zegt dat je in contact bent geweest met iemand die positief is dat je dan 2 weken in quarantaine moet.

Ik als zorgmedewerker in een verpleeghuis ben 3x in een weekend op 30 cm in mijn gezicht gehoest terwijl het protocol was totaal geen beschermingsmaatregelen. Mijn collega met wie ik de cliënt verzorgde is positief getest en ze is nog steeds ziek. Ik heb zo vaak aangegeven dat ik mij een gevaar voel voor palliatieve cliënten want dat is mijn werkplek. Heb mijn werk gevraagd om een test, heb mijn huisarts gevraagd maar niemand wil mij testen.

Mijn protocol voor mij is nog steeds na 24 uur geen klachten gewoon doorwerken. Klachten is niet slechts een kuchje want een kuchje heeft iedereen zo een beetje. Voor mij geldt onder de 38 graden koorts en niet extreem hoesten is werken.

En dwars door alle RIVM-protocollen roept een minister in een live boodschap dat mensen die via een app in de buurt geweest zijn van een cliënt met corona 2 weken thuis te blijven. Beste minister, dan moet meer dan 50 procent van het verpleeghuispersoneel morgen 2 weken niet gaan werken! Dan ligt het totale verpleeghuis, thuiszorg en gehandicaptenzorg stil.

Een app via bluetooth registreert slechts dat twee bluetooth ontvan-

gers op korte afstand zijn geweest. Dat kan zo een irritant iemand zijn die nog steeds vlak langs je loopt in de supermarkt. Ik heb intensief lichamelijke verzorging gedaan volgens protocol. Van top tot teen wassen met centimeters afstand en geen anderhalve meter, want dat kan niet. Een protocol waar ik geen beschermingsmiddelen mag dragen behalve bij serieuze verdenking. Ik heb geen klachten gelukkig maar wtf een minister die dwars door protocollen zegt dan moet u 2 weken afwachten. Minister De Jonge weet hoe de situatie in verpleeghuizen is. Weet dat als we dat volgen, dat ik met een mogelijk contact 2 weken thuis blijf en mijn collega's in verpleeghuizen dit nu serieus doen, morgen er niemand is die onze ouderen nog uit bed haalt. Schandalig!

Erik(a) Steeman, HOOFDDORP

Frontlijnwerkers aan hun grens

Er is meer dan genoeg testcapaciteit in Nederland. Zelf werk ik op een lab. Er zijn banden met laboratoria, waar de regering laat testen op Covid-19. Hier is opschaling tegengehouden, terwijl er genoeg ruimte voor is. In het UMCG zitten ze vanwege overcapaciteit zelfs te wachten op swabmonsters. Maar die krijgen ze niet van het RIVM.

Er is heel veel onduidelijkheid over de mogelijkheid van immuniteit en een werkzaam vaccin. Volgens bloedtesten van het Sanquin heeft drie procent van de bevolking vermoedelijk antistoffen. Maar pas als je dat afzet tegen het aantal mensen

dat het virus hebben gehad, dan weet je of dat goed of slecht is. Als je niet test op die twee dingen dan weet je niets.

Ik hoor mensen de VVD prijzen om hun 'goede handelingen'. Maar ze doen helemaal niets. Ik denk dat de regering schijt heeft aan testen en niets om mensen geeft. Het gaat ze om de economie. De recessie zat er al aan te komen en nu geeft het Covid-19 hen de gelegenheid om weer heel veel geld te steken in bedrijven. Als al dat geld in onderzoek en gezondheidszorg was gestoken, dan was er nu misschien al veel meer bekend.

Het grootste probleem is dat ziekenhuizen commerciële bedrijven zijn. De topbestuurders van het UMC Utrecht zitten lekker thuis. Zij verdienen elk evenveel als twintig laboranten. Maar op het laboratorium van mijn vrouw moet iedereen ondanks besmettingen doorwerken. Zij is nu één keer getest. Maar niet opnieuw na nieuwe klachten. Dat is raar, want virussen kunnen je achtereenvolgens besmetten.

Eén op de tien mensen in Nederland werkt in een vitaal beroep. Deze mensen worden gedwongen om door te werken. Dat is gewoon levensgevaarlijk. Heel veel van hen zitten aan hun grens. Een maand is nog vol te houden. Bij een nieuwe piek is dat de vraag.

Jeroen, Laborant

Deze rubriek is bedoeld voor non-redactioneel commentaar. Plaatsing betekent automatisch dat we ermee instemmen. Houd brieven graag kort en stuur deze naar: reageren@socialisme.nu, of: De Socialist, Postbus 9196, 1006 AD Amsterdam

In memoriam: Pete Gillard 1949-2020

Het overlijden van Pete Gillard brengt belangrijke persoonlijke herinneringen bij mij naar boven over de tijd die hij met mij en andere leden van de Internationale Socialisten doorbracht in de periode tussen 1997 en de beginjaren van deze eeuw. Pete was een revolutionair socialist en een groot voorbeeld. De groei van de organisatie in die tijd heeft alles te maken met hoe Pete ons hielp.

Met een gezonde dosis optimisme, humor, toewijding, bescheidenheid, enorme kennis, ervaring en vriendelijkheid wist hij een belangrijke constructieve bijdrage hieraan te leveren. 'Just a moment Hans, I'm trying to get a fist in this circle', was een grappige ontvangstzin toen ik bij hem een keer over de vloer kwam. Pete was bezig met een flyer waar ons logo op moest komen. Het praktische werk schuwde hij niet.

Ergens op facebook las ik van een

van zijn dierbaren: 'he taught us to punch above our weight'. Pete leerde ons meer naar buiten te richten.

Hij hielp als Engelsprekende zelfs op straat onze krant te verkopen. Als iemand interesse toonde verwees hij schuchter door. Het ging hem vooral om het moment na de krantenverkoop. Daar werden belangrijke gesprekken gevoerd over de politieke situatie in Nederland en hoe de krantenverkoop was verlopen met allerlei aanknopingspunten voor Pete om zijn kennis en ervaring te delen. Vaak bleek dan dat we meer parallellen gingen zien of tot een beter politiek begrip kwamen van kwesties waar we zelf nog niet goed over hadden nagedacht.

In 1998 begon Bolkestein stemming te maken tegen asielzoekers en migranten. De opvattingen van extreemrechts werden daarmee meer mainstream. Om daar tegenwicht aan te bieden, richtten we Samen Tegen

Racisme op. Pete bracht daarbij zijn ervaring in met de opbouw van de Anti-Nazi League in Engeland.

Ik kwam hem een keer tegen in de metro. Hij ging wat zenuwachtig met zijn nette jasje en dasje en met zijn grote lijf voor mij staan. Hij fluisterde, 'laat niet merken dat je me kent, daar staan wat collega's van me'. Ik geloof dat hij een hoge functie in de banksector had, iets met computers. Het was voor zijn baan kennelijk niet goed om bekend te staan als revolutionair socialist. Maar toch deed hij dat, tot in de late uren van de avond, omdat hij overdag ondergedompeld was in een systeem wat hij zoals hij dat eens verzuchtend zei: 'zo diep haatte'. Dat moment in de metro liet zien hoe hij principes met flexibiliteit kon verbinden. Hoe hij deze combinatie wist te maken, is een herinnering die in mij en vele anderen waarmee hij werkte zal voortleven. Rest in power, Pete!

HANS LAMMERS

GESPOT

Alt-rightdemonstrant noemt Covid-19 'een leugen', neemt toch liever het zekere voor het onzekere.

Regering riskeert een nieuwe uitbraak

Krap vijf weken nadat de scholen onder grote publieke druk en tegen de wens van onze regering werden gesloten, zet Rutte de eerste stappen om de economie weer op te starten. Dat moet allemaal heel voorzichtig, beweert de premier. Maar het is glashelder dat zijn besluit niet berust op medische, maar uitsluitend op economische gronden.

JEROEN VAN DER STARRE

Het Outbreak Management Team (OMT) heeft een aantal criteria opgesteld waaraan voldaan moet worden voordat de maatregelen terugschaald kunnen worden. Deze criteria zijn veel milder dan vergelijkbare criteria van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en daarmee beter toegesneden op de onverantwoordelijke hoogmoed van onze regering. Zelfs aan de criteria van het OMT is voorlopig niet voldaan. De regering vond het zelfs niet nodig om het langverwachte onderzoek naar de besmettelijkheid van kinderen af te wachten voor het besloot de basisscholen te heropenen.

De belasting van de Intensive Care-afdelingen is gelukkig wel afgenomen en dat vormt het belangrijkste argument om de maatregelen te versoepelen. Maar een belangrijke oorzaak voor deze afname is dat oudere patiënten is ontraden om naar de IC te gaan, waardoor de instroom terugliep.

Het feit dat verschillende Europese landen zijn begonnen om hun maatregelen, die vaak veel ingrijpender waren dan de Nederlandse, terug te schalen is de belangrijkste reden waarom de Nederlandse regering dat ook wil doen. In de internationale concurrentiestrijd mag Nederland natuurlijk niet achterblijven. Daarom liep de regering helemaal achteraan in het nemen van maatregelen, maar is het haantje de voorste om ze te versoepelen.

STAAT VAN DE ZORG

Al sinds het begin van de crisis is de belangrijkste prioriteit van de regering om het bedrijfsleven niet te

schaden. Daarom wilde de regering aanvankelijk de scholen open houden en daarom worden nu de basisscholen het eerst geopend. In het kielzog van de basisscholen zullen meer mensen weer naar hun werk moeten. Maar zelfs de minimale voorwaarden om dat veilig te doen ontbreken.

Er is nog steeds een tekort aan mondkapjes en andere beschermingsmaterialen. De regering negeerde tot twee keer toe de noodkreten uit de verzorgingshuizen, maakte wekenlang geen gebruik van aanbiedingen om mondkapjes te produceren en verkocht aanvankelijk zelfs grote hoeveelheden beschermingsmaterialen aan China.

Ook de testcapaciteit is onvoldoende om massaal te gaan testen. Leerkrachten krijgen straks de mogelijkheid om van tests gebruikt te maken, maar pas als ze klachten hebben – terwijl bekend is dat klachten pas ruim na besmetting optreden en dat ook mensen zonder symptomen anderen kunnen besmetten.

De IC's zitten ondertussen nog in de problemen. *Follow The Money* onthulde dat de regering beademingsapparatuur van Philips heeft gekocht die helemaal niet voldoet en niet wordt gebruikt. Een medisch specialist vat de situatie samen: 'Er is een tekort aan goede apparatuur, aan beschermingsmiddelen maar ook aan personeel. Nu al zie ik mensen uitvallen door ziekte of stress. Echt, een nieuwe golf zal desastreus zijn.'

WERK

In veel bedrijven wordt de veiligheid van het personeel niet serieus geno-

men. Vakbond CNV trok onlangs aan de bel, omdat er nauwelijks gecontroleerd wordt of er veilig kan worden gewerkt. Bedrijven worden nauwelijks beboet als ze over de schreef gaan. Zo'n 2 miljoen werknemers voelen zich nu niet veilig op hun werk, en dat terwijl veel mensen nog thuiswerken. Er is geen beleid om werkgevers te dwingen om hun personeel een veilige werkomgeving te garanderen.

OV-personeel zal ook meer in gevaar komen als de economie weer wordt opgestart. In Duitsland worden mondkapjes in het OV verplicht, maar in Nederland weigeren de werkgevers zelfs met de vakbonden over de bescherming van OV-personeel te praten. De vakbonden eisen nu dat het OV alleen wordt opengesteld voor personeel uit de vitale sectoren.

EXITPLAN?

Buiten al deze minimumvoorwaarden ontbreekt het aan een realistisch plan voor de langere termijn. Dat is ook niet zo raar. De regering heeft ingezet op het stimuleren van groepsimmunitet, maar slechts drie

procent van de bloeddonoren heeft antistoffen in het bloed en het is maar de vraag of zij ook immuun zijn. Groepsimmunitet is dus nog lang niet in zicht, maar een vaccin is er ook niet.

Het OMT onderstreept dit in zijn brief aan de regering van 20 april: 'Het is niet mogelijk om op basis van wetenschappelijke bewijzen een strategie uit te werken om de maatschappij weer te openen zonder dat dit zou kunnen leiden tot een mogelijk onbeheersbare verspreiding van het virus.' In andere woorden: het is op dit moment onmogelijk om maatregelen veilig te versoepelen. Een nieuwe uitbraak is daarom slechts een kwestie van tijd.

DREIGING

Ondertussen neemt de druk toe om dat vooral wel te doen. Vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, zoals Hans de Boer van VNO-NCW, drongen er al op aan om ouderen en andere onrendabelen te offeren op het altaar van de winst. Ondernemend Nederland hield als een klein kind dat de regering de horeca niet heropent. De

extremistische partijen wringen zich in allerlei bochten om het gevaar van het virus te bagatelliseren. Ook besloot de Tweede Kamer om naast het OMT een brede adviescommissie op te tuigen die vooral bedoeld lijkt om de directe belangen van het kapitaal extra gewicht te geven ten opzichte van de medische experts.

Naarmate deze crisis zich verder ontwikkelt en de problemen voor kleinere ondernemers groter worden, zal dit sentiment sterker worden. Juist aangezien er op korte termijn geen veilige manier is om de economie weer op te starten, zal de roep om het dan maar onveilig te doen luider klinken. Dat de economie geen onderdeel is van de oplossing van een volksgezondheids crisis, maar een argument om de volksgezondheid juist verder in gevaar te brengen, spreekt boekdelen over de absurditeit van het kapitalisme. In deze context is het des te belangrijker dat de linkse beweging onomwonden eist dat de gezondheid van ons allemaal absolute voorrang moet krijgen boven de winsten van enkelen.

Geen steun, maar onteigening

Het kabinet heeft miljarden uitgetrokken om bedrijven te subsidiëren zodat deze hun personeel door kunnen betalen. KLM, dat door de coronacrisis in grote moeilijkheden verkeert, kreeg daar bovenop nog een miljardeninjectie, omdat de regering het bedrijf te belangrijk vindt om te laten omvallen.

Het overheidsoptreden volgt het bekende patroon: grote bedrijven worden voor enorme bedragen gered – ook als ze hun personeel schandelijk behandelen, belasting ontwijken en het milieu helpen verzieken.

GroenLinks en PvdA vinden het helemaal prima dat de multinationals opnieuw worden gesubsidieerd uit de belastingpot waar ze zelf nauwelijks aan bijdragen. Er moeten alleen wel 'voorwaarden' worden gesteld. Zo mogen ze het steungeld niet direct doorsluizen naar de aandeelhouders.

In *de Volkskrant* werd een open brief van Ewald Engelen en anderen gepubliceerd, waarin dit geluid onderstreept werd. Steun aan multinationals mocht niet onvoorwaardelijk, er moest ook gekeken worden naar belasting-

ontwijking, sociale rechtvaardigheid en duurzaamheid.

Deze reacties onderstrepen een grote zwakte van links in Nederland: veel meer dan een paar opmerkingen in de kantlijn van het neoliberale beleid weet het niet te bieden. Juist nu de coronacrisis eens te meer aantoonde dat de markt faalt en dat effectieve oplossingen voor de huidige crisis liggen in productie en distributie naar behoefte, is het belangrijk dat we een wezenlijk ander perspectief naar voren schuiven.

Het is niet zo dat multinationals als Shell en KLM prima bezig zijn, maar op enkele punten verbeterd zouden moeten worden. Hun misdaden volgen uit de logica van de winst. Links zou daarom onomwonden moeten stellen dat zij het probleem zijn en dat ze geen cent subsidie moeten krijgen.

In plaats daarvan zouden multinationals die in de problemen komen, onteigend en onder democratische controle gesteld moeten worden zodat ze ingezet kunnen worden in het belang van gewone mensen en het klimaat in plaats van andersom.

Steun de Internationale Socialisten

De coronacrisis heeft een grote impact op de manier waarop we ons politieke werk vormgeven. De reguliere losse verkoop van onze krant, het organiseren van politieke bijeenkomsten en demonstraties – al dit soort dingen moeten nu op een andere manier.

Zoals je misschien hebt gezien hebben we het vorige nummer van *de Socialist* kosteloos online ter beschikking gesteld. Dat zullen we met dit nummer ook doen. Je kunt ons helpen ons bereik te vergroten door anderen erop attent te maken of de pdf door te sturen.

Ook organiseren we online-bijeenkomsten. Die worden elke donderdagavond om 8 uur gestreamd vanaf onze Facebookpagina. Daarnaast zullen we in plaats van ons Marxisme Festival een reeks online-bijeenkomsten houden. Op die manier zetten we nieuwe stappen in ons online werk die we al lang wilden zetten. Maar we zijn daardoor ook meer afhankelijk van de dynamiek van social media.

We willen je daarom van harte uitnodigen om mee te doen aan

onze online bijeenkomsten en om ons te helpen ons bereik te vergroten. Volg ons op Facebook, Twitter, Insta en Youtube en help onze streams en artikelen aan een groter publiek door ze te delen, te liken en te reageren in de comments.

We denken deze tijd goed te kunnen gebruiken om nieuwe stappen te zetten in ons bereik, maar dat kunnen we alleen met de actieve steun van onze sympathisanten.

Tot slot hebben we besloten om in deze moeilijke periode coulant te zijn als abonnee's of donateurs tijdelijk moeite hebben om bij te dragen. Mocht dat ook voor jou gelden, neem dan gerust contact met ons op.

Anderzijds betekent dit dat we als organisatie terugvallen op een wat smallere financiële basis. Mocht je iets extra's kunnen bijdragen, dan stellen we dat zeer op prijs.

Doneren kan op NL14INGB0004982852 tnv Internationale Socialisten o.v.v. 'coronasolidariteit'. Op onze website kun je ook doneren via iDeal of je aamelden als vaste donateur.

MAAK
de ★ socialist
OOK JOUW KRANT

STUUR ACTIEVERSLAGEN OP • MAIL TIPS • SCHRIJF EEN BRIEF • NEEM EEN ABONNEMENT • HELP MET DE VERKOOP OF WERF EEN ABONNEE

VUL DE BON IN OP PAGINA 11 OF STUUR ONS EEN MAIL:

REDACTIE@SOCIALISME.NU

Hoekstra's neoliberale en koloniale europolitiek

De harde opstelling van minister van Financiën Wopke Hoekstra in de Eurogroep is een grof schandaal, maar staat in een langere traditie. Bedrijven uit de economisch sterke kern van de Europese Unie zijn de grootste profiteurs van de euro, terwijl werkende mensen de rekening betalen. Solidariteit met de Zuid-Europese arbeidersklasse is van groot belang.

EWOUT VAN DEN BERG

Op donderdag 23 april richtten Europese regeringsleiders een economisch noodfonds op ter waarde van minstens 540 miljard euro. Maar de centrale vraag bleef onbeantwoord: wordt het fonds gebruikt voor leningen of schenkingen?

Staten uit de periferie van de eurozone, zoals Italië, staan hierbij lijnrecht tegenover kernlanden zoals Duitsland. Als het aan Macron ligt, is het noodzakelijk dat er een element van herverdeling tussen Noord- en Zuid-Europese landen in besloten ligt. De Franse president noemde de coronacrisis eerder het 'uur van de waarheid' voor de Europese Unie.

Vanuit gevestigd links in Nederland is er geen verzet tegen de neoliberale en koloniale politiek van Nederland binnen de eurozone.

Niet alleen faalde de EU de afgelopen maanden in het bieden van noodzakelijke noodhulp aan zwaar getroffen staten zoals Italië, staten uit de kern weigerden ook te praten over coronabonds. Coronabonds zijn staatsobligaties waarbij staten uit de eurozone samen garant staan, waardoor staten uit de periferie lagere rentepercentages kunnen betalen. Nu worden financiële instellingen slapend rijk op de exorbitante rentepercentages die het resultaat zijn van de hoge staatsschuld.

Staten die het zwaarste geraakt worden door het virus – denk aan Italië en Spanje – kunnen door die hoge rentes relatief het minste uitgeven om de economie weer te stimuleren. Duitsland, daarentegen, kon in reactie op Covid-19 een noodpakket van 60 procent van het BBP presenteren, terwijl de omvang van de maatregelen in Italië vooralsnog beperkt zijn tot 20 procent.

Zes jaar geleden was het PvdA-minister Jeroen Dijsselbloem die de Griekse arbeidersklasse bruto bezuinigingsbeleid door de strot duwde. Ook nu speelt de Nederlandse regering een centrale rol in het conflict tussen de verschillende kampen in de eurozone.

Hoekstra kon rekenen op brede parlementaire steun voor zijn harde opstelling om nieuw bezuinigingsbeleid als voorwaarde te stellen.

AFBRAAKBELEID

Volgens Hoekstra gebruiken staten zoals Italië het coronavirus om de aandacht af te leiden van eigen 'onverantwoordelijk' begrotingsbeleid, maar dat is een leugen. De hoge Italiaanse staatsschuld is een overblijfsel uit de jaren tachtig. Europese staten stemden hun monetair beleid op elkaar af. Om verschillende munten binnen een bepaalde bandbreedte te houden – de Duitse mark had het meeste gewicht – moest de Italiaanse staat inflatie beperken en staatsobligaties uitgeven. De staatsschuld steeg hierdoor van 57,7 procent in 1980 tot 124,3 procent in 1994, iets minder dan het nu is.

In de afgelopen 25 jaar noteerde de Italiaanse staat zelfs 24 keer een primair begrotingsoverschot, dus voor aftrek van rentekosten. Dit is een stuk 'soberder' dan de Nederlandse staat, die in dezelfde periode 7 keer een tekort noteerde (zie grafiek). De Italiaanse heersende klasse gebruikte zelfs onverkokene technocraten zoals Monti om het rigoureuze afbraakbeleid, dat voor deze overschotten nodig was, er door te drukken.

Dat de Italiaanse staatsschuld desondanks niet is gedaald, heeft alles te maken met de ongelijkmatige ontwikkeling van Europese landen die door de Europese Monetaire Unie wordt versterkt. Voor het kapitaal uit de kern van de eurozone betekende de euro een grotere interne markt en een relatief 'goedkope' munt waarmee het kon exporteren. Voor het bedrijfsleven uit de periferie, met technologisch minder geavanceerde productie, betekende de euro vooral een daling van de export. Alleen door te concurreren op arbeidskosten, konden zij zich staande houden op de wereldmarkt.

BELASTINGPARADIJS

De gemeenschappelijke munt gaat niet gepaard met een gemeenschappelijke begroting en belastingsysteem. Hierdoor vindt er geen herverdeling plaats van de kern naar de

■ Demonstratie in solidariteit met het Griekse verzet tegen bezuinigingen van de EU, 15 februari 2015 (Foto: de Socialist).

periferie. Integendeel: ook staten uit de kern van de eurozone voerden de afgelopen decennia snoeihard bezuinigingsbeleid door. De neoliberalisering van de arbeidsmarkt die in Duitsland werd afgedwongen door sociaaldemocraat Schröder – de zogenaamde Hartz hervormingen – dwong de periferie mee te gaan in deze race naar beneden ten koste van de arbeidersklasse.

Het is dus een gotspe dat Hoekstra de periferie van de eurozone oproept 'solidariteit' te betuigen met Nederlanders omdat zij wel akkoord zouden zijn gegaan met 'hervormingen'. Hoekstra versterkt daarmee twee hardnekkige ideeën: dat bezuinigingsbeleid in de zuidelijke lidstaten niet aan de orde van de dag is en dat werkende mensen in verschillende Europese staten tegengestelde belangen hebben. Hoekstra vertelt er niet bij dat het Nederlandse kapitaal tot de grootste profiteurs van de eurozone behoort.

Deze ongelijkmatige ontwikkeling wordt verder versterkt door de positie van Nederland als belastingparadijs. Volgens schattingen van het Tax Justice Network lopen Europese staten hierdoor jaarlijks tien miljard euro uit belastinginkomsten mis. De Nederlandse liefdadigheid om eenmalig 1 miljard euro als 'gift' ter beschikking te stellen aan Italië, na Hoekstra's nationalistische uitspraken, valt in het niet bij de 1,5 miljard euro die het land *elk jaar* misloopt door belastingontwijking.

TOEKOMST VAN DE EURO

Voor de heersende klasse in Europa was de invoer van de euro een grote gok. Zij hoopten dat lidstaten in crisissituaties stappen zouden zetten naar een politieke unie en dat dit zou leiden tot economische versmelting. Dit bleek een grote misrekening. Bij het doorvoeren van bezuinigingen die in het belang zijn van hun eigen bedrijfsleven kunnen afzonderlijke

regeringen zich verschuilen achter 'Brussel', maar dit vergroot wel het nationalisme waardoor politieke compromissen onmogelijk worden.

Na de Europese schokking van de zwaar door Covid-19 geraakte Italianen, is veertig procent van de bevolking nu voor uittreding uit de EU en eurozone. Partijen zoals het neofascistische Lega gebruiken de crisis om nationalisme verder aan te wakkeren.

Het is een gotspe dat Hoekstra oproept tot 'solidariteit' met Nederlanders die wel akkoord zouden zijn gegaan met 'hervormingen'.

Zoals de marxistische econoom Michael Roberts benadrukt, kan de invoering van coronabonds staten zoals Italië misschien ademruimte geven, maar het doet niets om de groei van de kern ten koste van de periferie te stoppen.

Maar Nederland heeft door haar hard-neoliberale stellingname tot nu toe zelfs elke verwijzing naar de mogelijkheid van coronabonds uit de documenten weten te houden. Mochten lidstaten tot een heel erg beperkte vorm van overdracht komen, dan zal dit ook het nationalisme in Nederland verder versterken. In deze context kan het idee voor een apart euro voor uitsluitend Noordelijke landen – nadat de periferie geplunderd is – aan steun winnen bij delen van het bedrijfsleven.

INTERNATIONALE SOLIDARITEIT

Vanuit gevestigd links in Nederland is er geen verzet tegen de neoliberale en koloniale politiek van Nederland binnen de eurozone. GroenLinks en de PvdA lijken vooral bezorgd over de reputatie van

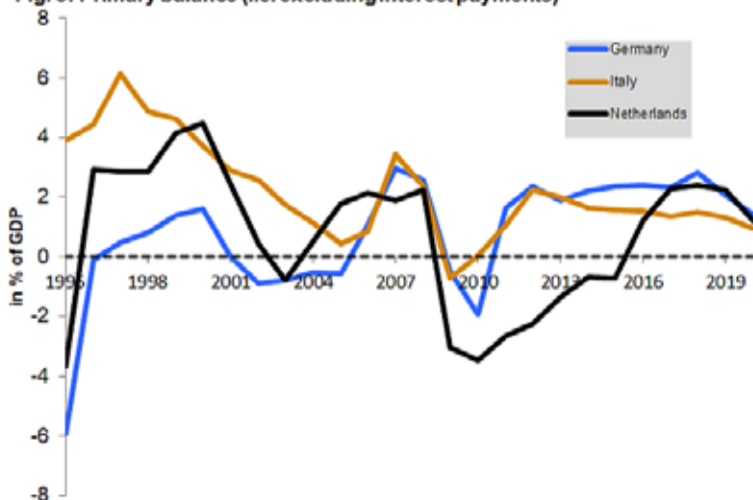
Nederland en de relatie met de Duitse SPD-CDU regering. De SP is net zoals Hoekstra tegen de invoer van eurobonds, omdat dit maar speculatie zou uitlokken. De SP stelde voor om nationale centrale banken in de gelegenheid te stellen een eigen monetair beleid te voeren. Alsof dat iets verandert aan de hoge Italiaanse rente-betalingen!

In plaats van te vragen om 'solidariteit' met de Nederlandse belastingbetaler, moet links in Nederland haar solidariteit tonen met werkende mensen elders. Solidariteit met een arbeidersklasse die vaak veel beter georganiseerd is dan bij ons als het gaat om het verdedigen van goede en toegankelijke publieke voorzieningen. Zo leverde de Franse arbeidersklasse de afgelopen maanden een gevecht op leven en dood tegen de geleidelijke privatisering van hun pensioenstelsel, terwijl de vakbondsleding in Nederland wegwam met een slechte polderdeal.

Solidariteit betekent ook dat we moeten pleiten voor het kwijtschelden van de schulden. Zo nam de Griekse schuld de afgelopen tien jaar zelfs toe van 110 naar 180 procent van het BBP. Dit terwijl er draconisch bezuinigingsbeleid werd ingevoerd en zij geen nieuwe schulden aangingen. Het is onverdedigbaar dat financiële instellingen geen enkel risico lopen op wanbetaling, terwijl ze wel elk jaar de royale rentepercentages op de staatsschuld mogen innen.

Tegenover een grensoverschrijdende monetaire politiek die de levensstandaard van ons allemaal naar beneden drijft, hebben we een internationalisme van onderaf nodig. Een internationalisme dat solidariteit tussen werkende mensen in alle eurolanden en hun strijd tegen afbraakbeleid koppelt aan de onvoorwaardelijke steun aan vluchtelingen die worden gedwongen te overleven in de concentratiekampen aan de grenzen van Europa.

Fig. 3: Primary balance (i.e. excluding interest payments)

■ De primaire balans van Duitsland, Italië en Nederland (Data: AMECO, herfst 2019).

Corona maakt het belang van reproductieve arbeid zichtbaar

De coronacrisis raakt vrouwen wereldwijd hard. Het aantal incidenten van huiselijk geweld is enorm gestegen. Verschillende staten grijpen de maatregelen rondom Covid-19 aan om het recht op abortus te beperken. Tegelijkertijd wordt duidelijk dat onze samenleving afhankelijk is van vitale sectoren zoals de zorg, het onderwijs en de schoonmaak, waarin de meeste arbeiders vrouw zijn. Deze herwaardering biedt kansen voor hernieuwd feministisch verzet.

LORAIN SMITH

De coronacrisis toont aan dat sociaal reproductieve arbeid, die voornamelijk wordt uitgevoerd door vrouwen, onmisbaar is voor het draaiende houden van de samenleving. Sociale reproductie wordt door de feministische onderzoeker Tithi Bhattacharya gedefinieerd als 'de activiteiten en instellingen die vereist zijn voor de productie van het leven, de instandhouding van het leven en de vernieuwing ervan van generatie op generatie.' Het omvat dus alle levensonderhoudende activiteiten binnen en buiten het gezin. Denk hierbij aan het huishouden, het opvoeden van kinderen, het zorgen voor zieken en het voorzien in voedsel en andere essentiële middelen.

MEER DRUK OP VROUWEN

Sociale reproductie vindt dus plaats in sectoren die essentieel zijn voor de productie van het leven, zoals de gezondheidszorg en het onderwijs. De afgelopen weken is duidelijk geworden hoe afhankelijk onze samenleving is van deze vormen van arbeid, zowel binnens- als buitenshuis. Er is hierdoor meer erkenning van het belang van de werknemers in 'vitale beroepen' zoals de zorg, het onderwijs, de schoonmaak en in supermarkten, sectoren waarin voor een groot deel vrouwen werken.

Volgens Bhattacharya is het niet toevallig dat er op juist deze sectoren structureel wordt bezuinigd en mensen er vaak voor een laag loon werken. Het kapitalistische systeem is namelijk niet gericht op het voortbrengen van leven, maar op het maximaliseren van winst. De onmisbaarheid van dit werk toont aan dat er een herwaardering nodig is, niet alleen in de vorm van applaus of cadeautjes, maar ook door middel

van structurele financiële herwaardering.

Ook binnen het gezin neemt de druk toe voor vrouwen. Sinds het begin van de coronacrisis is het aantal meldingen van huiselijk geweld wereldwijd fors toegenomen. Volgens de VN krijgt normaal gesproken 1 op de 3 vrouwen te maken met seksueel of fysiek geweld, vaak gepleegd door hun partner. Door de coronamaatregelen lijkt dit aantal te groeien. In Frankrijk bijvoorbeeld is het aantal meldingen van huiselijk geweld binnen één week vanaf de lockdown met meer dan 30 procent gestegen. Het thuisblijven leidt tot onveilige situaties, waarbij veel vrouwen thuis opgesloten zitten met een gewelddadig gezinslid.

In sommige delen van de VS, zoals Texas en Ohio, is het inmiddels niet meer mogelijk om een abortusbehandeling te laten uitvoeren.

Tegelijkertijd wordt de coronacrisis in verschillende landen aangepakt om reproductieve gezondheidszorg in te perken. In sommige delen van de VS, zoals Texas en Ohio, is het inmiddels niet meer mogelijk om een abortusbehandeling te laten uitvoeren. Deze worden geclassificeerd als 'niet-essentiële' medische ingrepen en momenteel niet uitgevoerd.

In Polen werd er besloten om juist in deze periode in het parlement te gaan stemmen over verregaande beperkingen van het recht op abortus. Demonstreren tegen deze maatregelen is op dit moment

Foto: UN Women / Pathumporn Thongking

namelijk moeilijk, aangezien samenscholingen met meer dan twee mensen verboden zijn. Dappere Polen besloten toch in protest te komen en gingen in hun eentje de straat op of namen deel aan een virtueel protest. Met succes: de wetten zijn uiteindelijk niet aangenomen.

ONRUST

Het doorvoeren van strengere abortuswetgeving in deze periode in de VS en Polen is geen toeval. Zoals Naomi Klein beschrijft in haar boek *The Shock Doctrine*, gebruiken machthebbers perioden van onrust en schok om ideeën en maatregelen, die al langer op de plank liggen, zonder al te veel commotie door te voeren.

Klein stelt echter ook dat deze perioden van schok juist door links moeten worden aangegrepen om

ideeën en alternatieven te presenteren. Als wij ons nu niet organiseren en eisen stellen, is het onvermijdelijk dat de heersende klasse deze periode zal gebruiken om dat wel te doen. De herwaardering van reproductieve arbeid te midden van de pandemie zullen we moeten omzetten in concrete eisen.

Er is genoeg om voor te vechten op het gebied van sociale reproductie. Bijvoorbeeld een verhoging van de lonen in de levensonderhoudende sectoren, investeringen in deze sectoren, financiële waardering voor sociaal reproductieve arbeid in het gezin en toereikende voorzieningen voor slachtoffers van huiselijk geweld. Daarnaast moeten belangrijke verworven rechten, zoals het recht op abortus, beschermd worden.

Maar hoe komen we in verzet in tijden waarin massale bijeenkomsten vrijwel onmogelijk zijn? De afgelopen jaren waren bijvoorbeeld de grootschalige protesten in Zuid-Amerika erg inspirerend, waar de feministische beweging oplaaidde en veelal organiseerde rondom de woede over vrouwenhaat en het hoge aantal femicides.

Ook in België en Spanje, vonden de afgelopen jaren meermaals vrouwenstakingen plaats, waarbij vrouwen in het gehele land besloten om hun werk neer te leggen en geen (reproductieve) arbeid uit te voeren. Nu tijdens de coronacrisis een grote aandacht is voor het belang van dit soort werk, zal de impact van een dergelijke vrouwenstaking wellicht nog groter zijn dan voor corona. De hernieuwde waardering voor sociale reproductie, maar ook de woede over structurele ongelijkheid, kan juist nu feministen wereldwijd in beweging brengen.

Italiaanse arbeiders staken om gezondheid

Werkende mensen moeten een manier vinden om te reageren op het coronavirus. Italiaanse arbeiders laten ons zien hoe dat moet, door te staken tegen een politiek die winst boven mensenlevens plaatst.

De Italiaanse regering heeft veel bedrijven gesloten. Alle 'niet-noodzakelijke' winkels moesten dicht, evenals cafés, restaurants en kappers. Maar de sluiting was niet van toepassing op fabrieken. Daarom gingen op dinsdag 10 maart arbeiders bij de autofabriek van Fiat in Pomigliano bij Napels in staking. Hierop maakten de bazen bekend dat de locatie tijdelijk zou sluiten, evenals drie andere fabrieken in Melfi, Cassino en Atessa, allemaal in het zuiden van het land.

Op donderdag 12 maart staakten arbeiders bij een andere Fiat-fabriek in Termoli, eveneens in het zuiden. De vakbond daar zei: grote fabrieken zijn plaatsen die mensen bij

elkaar brengen, van de bus tot de lopende band tot de kantine. Het is onzin dat de regering alles sluit – te beginnen met de scholen – en men-

sen verbiedt naar buiten te gaan en overtreders beboet, maar niet de fabrieken sluit. De regering zegt steeds dat mensen thuis moeten

blijven, maar ondertussen gaat de productie aan de lopende band door en worden arbeiders en hun gezinnen in gevaar gebracht. We stoppen pas met staken als het bedrijf en de regering ons betalen voor verzuim en alles stopzetten.' Ook hier sloten de Fiat-bazen de fabriek.

GEZONDHEID

Er werd ook gestaakt bij de staalfabriek in Terni en bij scheepswerven in Venetië. Havenarbeiders in Genua staakten om hun werkplek grondig te laten reinigen.

Ongeveer 450 medewerkers bij het kledingbedrijf Corneliani organiseerden een wilde staking onder het motto 'er bestaat geen Serie A- en Serie B-gezondheid, er is maar één gezondheid'. De vakbond schreef: 'We blijven tot maandag thuis omdat er in deze omstandigheden geen garanties zijn voor de gezondheid en veiligheid van arbeiders. We wacht-

ten tot er iets verandert! We kunnen deze pandemie en deze angst alleen samen overwinnen. We blijven herhalen: gezondheid komt op de eerste plaats, de gezondheid van iedereen!'

Metaalarbeiders in heel Noord-Italië begonnen op donderdag 12 maart een wilde staking. Een groot deel van de arbeiders in de provincies Asti, Vercelli en Cuneo in de regio Piëmont ging op donderdag 12 maart in staking bij de bedrijven Mtm, Ikk, Dierre en Trivium. Er was ook een staking in de buurt van Brescia in Lombardije. Dit dwong de vakbonden van metaalarbeiders – FIM, FIOM en UILM – om te eisen dat de fabrieken in het hele land tot 22 maart zouden worden gesloten. Ze zeiden dat ze 'zo lang als nodig was' zouden staken als deze eis niet werd ingewilligd en dat arbeiders 'volkomen terecht bang zijn'.

Italiaans winkelpersoneel in actie. (foto: Twitter / Filcams Cgil Perugia)

Simon Basketter

Coronacrisis treft niet iedereen gelijk

De coronacrisis heeft een groot aantal tegenstellingen binnen het kapitalisme verscherpt op de voorgrond gezet. Multinationals als Ahold en Roche groeien, maar voor veel werkenden groeit de onzekerheid. Wat gebeurt er? En hoe kunnen we terugvechten?

RON BLOM EN BRIAN DROOP

De ongelijkheid tussen arm en rijk is de afgelopen decennia gegroeid. Door loonmatiging bleven de lonen aan de onderkant achter bij de winsten aan de bovenkant. En terwijl de afgelopen jaren belastingen voor de rijken – de vennootschaps-, dividend- en vermogensbelasting – omlaag gebracht werden, werd recentelijk de btw verhoogd. De btw-verhoging en andere maatregelen treffen vooral werkende mensen.

Nu de coronacrisis gepaard gaat met een economische teruggang, groeit die ongelijkheid en onzekerheid harder. Met de sluitingen van de horeca, winkels en musea, raken de werknemers hun gebruikelijke inkomen kwijt, terwijl de rekeningen gewoon door blijven lopen. Uitzendkrachten worden niet meer opgeroepen en tijdelijke contracten worden niet meer verlengd. Tegenover die onzekerheid aan de onderkant staat de zekerheid bij de topbestuurders van grote bedrijven. Ze geven zichzelf bonussen en vragen tegelijk staatssteun aan.

INHALIG

De topbestuurders van de KLM kwamen als haantje de voorste om zo'n steunpakket. Twee miljard euro aan bankleningen werd door Den Haag gegarandeerd. Zes miljard wordt door Parijs opgehoest voor de Franse tak van de Air France-KLM.

KLM maakt gebruik van de zogeheten NOW-regeling waarbij 90 procent van het loon door de staat wordt doorbetaald. Die steun is bedoeld voor werknemers met een tijdelijk contract, zodat zij hun baan kunnen behouden.

Maar dat weerhoudt de luchtvaartmaatschappij er niet van om het aangekondigde ontslag van minstens 1500 werknemers toch door te zetten. Vervuit de meesten daarvan zijn uitzendkracht. Na een goed gesprek tussen KLM-topman Pieter Elbers en premier Rutte, heeft het kabinet er begrip voor dat behoud van banen niet altijd mogelijk is.

Het KLM-bestuur wilde zijn topman vervolgens belonen door zijn exorbitante bonus (dat bovenop zijn salaris komt) te verhogen van 75 naar 100 procent van zijn salaris. Pas onder druk van maatschappelijke kritiek werd de verhoging ingetrokken.

De huidige crisis kunnen we 'samen' aanpakken, zegt het establishment. Maar hun manier van 'samen' is tegenstrijdig. Het is samen als het gaat om het verdedigen van de rijkdom voor de top, maar het is niet langer samen als het gaat om het beperken van onzekerheid en armoede voor de arbeiders.

FLEXWERKERS

In crisistijd zijn uitzendkrachten als eerste de pineut. Er zijn 250.000 uitzendkrachten in Nederland. Tien-duizenden daarvan zijn afgelopen weken werkloos gemaakt.

Voor vaste werknemers bestaan er steunmaatregelen. Voor zzp'ers kwamen die pas na forse kritiek op minister Wiebes die eerst nog beweerde dat zzp'ers de onzekerheid aan zichzelf te danken hadden. Voor uitzendkrachten is steun er nog niet.

Uitzendbureaus mogen van dezelfde regeling gebruik maken als de KLM, waarbij ze nog maar 10 procent van het loon hoeven te betalen.

Foto: UN Women / Pathumporn Thongking

Maar de uitzendbureaus schuiven die verantwoordelijkheid liever van zich af, in de richting van de opdrachtgevers die de flexwerkers niet langer inhuren. En zo vallen werkloze uitzendkrachten tussen wal en schip.

Voor arbeidsmigranten die werkzaam zijn in de tuinbouw en distributiecentra regelt het uitzendbureau een totaalpakket van werkhuisvesting-verzekeringen, wat een gigantische afhankelijkheidsrelatie

creëert. Nergens zijn de werkers veilig. Op het werk is het onmogelijk om anderhalve meter afstand te houden. De goederen gaan van hand tot hand. Op de vakantieparken logeren te veel mensen op één kamer. En in de busjes van en naar het werk worden ze bijeen gepropt.

Het is kostenefficiënt voor de uitzendbureaus die het risico op een boete voor lief nemen, maar levensgevaarlijk voor de uitzendkrachten.

Wie klaagt raakt alles kwijt. Er staan tenslotte genoeg werkloze arbeidsmigranten klaar die toch niet naar huis kunnen terugkeren.

ZIEKMAKEND

In de voedselsector en de distributie ontbreken beschermingsmiddelen en wordt de RIVM-norm voor onderlinge afstand met voeten getreden, zo bleek uit onderzoek door het

Repressie is geen remedie voor corona

Tijdens de aankondiging van de eerste maatregelen omtrent Covid-19 werd Rutte naast ministers Van Rijn en De Jonge van Medische Zorg en Volksgezondheid bijgestaan door minister Ferdinand Grapperhaus. Hij vertelde met een strenge toon dat er meer bevoegdheden kwamen voor de lokale autoriteiten en politie om boetes uit te delen bij groepsvorming en overtreding van andere maatregelen.

ELMAR VAN DEN BERG

Het is duidelijk dat fysiek contact moet worden gemedend om het effect van het coronavirus enigszins in te perken. Maar de manier om dit te handhaven is niet door middel van repressie, maar door zoveel mogelijk niet-essentiële productie en diensten te sluiten. Dat kan echter niet onder dit systeem en dus zoeken de machthebbers naar andere manieren om mensen te dwingen binnen te blijven.

Burgemeesters hebben via een noodverordening de macht gekregen om te handhaven op groepsvorming. Dit leidt op veel plekken tot controles en boetes door politie en handhavers. Voor individuen is dit een boete van 400 euro én een aantekening op je strafblad. Voor bedrijven kan de boete oplopen tot 4.000 euro. Uit onderzoek van vak-

bond CNV blijkt echter dat bedrijven nauwelijks beboet worden als op de werkvloer de regels worden overtreden. Wat dat betreft worden er heel selectief groepen mensen getarget op verdenking van overtreding. Daarbij laat de politie zich leiden door het racisme en seksisme dat de laatste tijd door schandalen steeds vaker aan het licht komt.

In Brussel reed de politie de 19-jarige Adil dood nadat hij vluchtte voor een coronaboete. Vrienden en bekenden van Adil gingen de straat op en wederom greep de politie hard in en ontstonden er rellen. Spandoeken die opriepen tot gerechtigheid voor Adil werden door de politie van balkons verwijderd.

Terwijl jongeren in de Franse banlieues hun werk verliezen gebruiken de politie en ME de bevoegdheden

om de jongeren bij controles door te lichten. In de arme wijken van Parijs met slechte gezondheidszorg hebben jongeren al jarenlang te maken met buitensporig politieoptreden.

Ook huishoudens die niet aan het standaard idee van het heteroseksuele gezin voldoen worden eerder lastiggevallen door politie. Ook studenten, die al jaren samenwonen op kleine kamers in studentenhuizen, worden nu beboet als ze samen op het gemeenschappelijke balkon zitten. Hierbij schroomt de politie niet om woningen binnen te vallen. Daarmee overtreed de politie het recht op privacy en het huisrecht. Volgens hoogleraren strafrecht Jan Brouwer en Jon Schilder is dit onrechtmatig. Een noodverordening mag niet de grondwet overtreden zonder dat het parlement daarover heeft gestemd.

REPRESSIE

Het repressie-apparaat in Nederland stond te springen om de extra bevoegdheden. In meerdere filmpjes van de politie spreken agenten met een dreigende toon vooral jongeren toe om niet samen te scholen. De vakbond voor buitengewoon opsporingsambtenaren (boa's) greep de noodverordening aan om te pleiten voor hun langgekoesterde wens van

bewapening met wapenstokken en pepperspray.

Uitgebreide bevoegdheden tijdens crisistijd zijn echter vaak ook na een crisis nog in werking. In vele landen zijn noodwetten uitgevaardigd die in strijd zijn met basisrechten. Zo krijgt de extreemrechtse Hongaarse premier Viktor Orbán door een coronawet de ruimte om zonder het parlement te regeren. De laatste jaren draaide hij al arbeidsrechten terug en zette hij de aanval in op onder andere joden en lhbt'ers.

Frankrijk leeft sinds de aanslagen van 2015 praktisch al jaren onder een noodwet die telkens verlengd werd en daarna grotendeels in reguliere wetgeving werd opgenomen.

De extra bevoegdheden en noodwetten leiden tot machtsmisbruik dat vooral wordt ingezet tegen gemarginaliseerde en kwetsbare groepen en er is het gevaar dat de bevoegdheden ook na de coronacrisis in stand worden gehouden. Repressie is geen middel om het virus tegen te houden.

ME op de been in de Brusselse wijk Anderlecht (Foto: Berkane Antenne)

jk

CNV. Ook arbeiders in de gezondheidszorg, thuiszorg, callcenters, fabrieken en supermarkten werken te dicht op elkaar en op patiënten en klanten. Bedrijven worden niet beboet. Als je in je vrije tijd ziek wordt, kun je niet meer terug aan het werk of je kunt iemand anders ziek maken die aan het werk moet. Dat gaat ten koste van de winst. Maar dat de werkvloer zelf ziekmakend is, neemt men op de koop toe. Werken levert winst op. Dat is ook de reden waarom regering en werkgevers eerst en vooral hebben ingezet op het zo lang mogelijk aan de gang houden van de economie en pas laat met maatregelen kwamen.

Terwijl de supermarktsector kan rekenen op een enorme omzetting, mogen de vakkennullers en caissières het doen met een reep chocola of applaus. Maar ze dragen geen mondkapjes en in hun portemonnee merken ze geen verschil.

De FNV-campagne Voor14, voor een minimumloon van 14 euro bruto per uur, heeft met stoepkrijtacties voor de ingang van supermarkten hun eis onder de aandacht gebracht. Het is een van de weinige plekken waar mensen nog massaal bijeenkomen en iedereen erkent hoe essentieel het werk is. Door die druk van buitenaf is het niet uitgesloten dat de loneis door de supermarkten wordt ingewilligd.

Maar de grotere uitdaging voor de vakbond is het opbouwen van een blijvend netwerk op de werkvloer zelf, dat uiteenlopende eisen kan binnenhalen. Een inspirerend voorbeeld daarvoor is de succesvolle staking bij Delhaize, zusterbedrijf van Albert Heijn in België, waar het personeel een premie van 500 euro en mondkapjes afdwong.

WERKDRUK

De FNV onderzocht de werkdruk in het onderwijs en toonde aan dat het aantal burn-outs daar extreem hoog ligt. Met de omschakeling naar lesgeven op afstand is de werkdruk toegenomen.

Janneke uit Amsterdam is leerkracht in het speciaal primair onderwijs: 'School is voor veel kinderen een veilige haven. Arme gezinnen zitten nu opgesloten in kleine appartementen. Dat leidt tot frustratie en stress, met name wanneer ouders niet bij machte zijn om hun kinderen te begeleiden. Wij zoeken de leerlingen op. Je merkt dat juist de kwetsbare leerlingen het fijn vinden dat je toch "in de buurt" bent. Maar wij geven daar wel onze privacy voor op. Normaal bellen wij met het telefoonnummer van school, maar nu zijn wij genoodzaakt om ons eigen privénummer te geven. Wij moeten ook ouders begeleiden – naast al het gewone schoolwerk dat we doen. We hebben behoefte aan ondersteuning, maar scholen kampen met een lerarentekort.' In november en februari staakten de leerkrachten van het primair en middelbaar onderwijs, onder andere voor het aannemen van meer collega's. Die eis is nog urgenter geworden.

TERUGVECHTEN

De coronacrisis resulteert in groeiende onzekerheid voor werknemers. Niet alleen in Nederland, maar overal in de wereld. Gelukkig zien we inspirerende voorbeelden van arbeidersstrijd. In verschillende Europese autofabrieken zetten arbeiders de productie stop omwille van de veiligheid. Bij het miljardenbedrijf Amazon braken wilde stakingen uit tegen de roekeloosheid van de werkgever.

Met ontslag bedreigde werknemers van General Electric in de VS strijden voor zinvolle productie van beademingsapparatuur. In Frankrijk namen werknemers een McDonald's-filiaal over, waarna ze voedselpakketten uitdeelden aan armen in de volksbuurten. Als werknemers samen in actie komen, kunnen ze een vuist maken. De tegenstellingen onder het kapitalisme zullen scherper worden. Als we ons samen verzetten tegen dit ziekmakende systeem kunnen we een begin maken met een alternatief.

Regering laat dak- en thuislozen in de steek

Het kabinet had zich veel beter moeten voorbereiden op deze pandemie. In die voorbereiding had expliciet aandacht moeten zijn voor de positie van de meest kwetsbare mensen in onze samenleving. De realiteit is helaas anders.

JAZIE VELDHUYZEN

Terwijl het kabinet op 9 maart kwam met de eerste maatregel om de verspreiding van Covid-19 tegen te gaan, duurde het tot 27 maart voordat het kabinet richtlijnen publiceerde voor de opvang van dak- en thuislozen. Wie een blik werpt op de praktische uitwerking van deze richtlijnen, ziet dat het kabinet een andere standaard hanteert voor dak- en thuislozen.

OPVANG

Het kabinet heeft vrijwel alle bijeenkomsten en evenementen verboden en adviseert iedereen om enkel voor het hoogstnoodzakelijke naar buiten te gaan. Tegelijkertijd is datzelfde kabinet verantwoordelijk voor richtlijnen die het mogelijk maken voor gemeenten om opvanglocaties te organiseren waar groepen van 50 dak- en thuislozen worden ondergebracht in één grote ruimte. Het is ook dankzij dit kabinet dat gemeenten zoals Amsterdam er tot de dag van vandaag mee weggelaten om honderden dak- en thuislozen iedere ochtend weer de opvang uit te zetten en de straat op te sturen.

Dit kan en moet anders. Er zijn tal van mogelijkheden om de gezondheid van dak- en thuislozen beter te beschermen. Een van de meest voor de hand liggende oplossingen is om dak- en thuislozen tijdelijk te huisvesten in hotelkamers, zoals gebeurt

in o.a. België, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Gelukkig zijn er inmiddels verschillende gemeenten waar dak- en thuislozen mondjesmaat in hotelkamers worden gehuisvest. Maar dit gebeurt nog onvoldoende en duurt veel te lang.

KAPITALISME

In deze tijden van crisis wordt maar weer eens duidelijk waar de werkelijke prioriteiten liggen en welke levens meer en welke levens minder waard zijn in een kapitalistische samenleving. Nu de pandemie steeds zichtbaarder maakt hoe de drang naar winstmaximalisatie en economische groei letterlijk levens kost, is het belangrijk om publiekelijk de discussie te voeren hoe nu verder. Want als er één ding duidelijk is, dan is het dat we niet op dezelfde voet verder kunnen.

Wat betreft de situatie van dak- en thuislozen was dat overigens al langer duidelijk. Vorig jaar zei de Nationale Ombudsman Reinier van Zutphen bijvoorbeeld al dat de huidige regelgeving omtrent deze groep juist een toename van het aantal dak- en thuislozen veroorzaakt. Het aantal dak- en thuislozen in Nederland, grofweg 40 duizend, zo waarschuwt hij, kan zelfs verviervoudigen als er geen fundamentele veranderingen in het beleid worden doorgevoerd.

Het grootste probleem van dak-

en thuislozen is het gebrek aan onderdak. Dat probleem is vrij simpel op te lossen door het 'Housing First' principe toe te passen. In andere woorden: geef dak- en thuislozen eerst een woonplek en kijk daarna of het nodig is om hen te ondersteunen bij het oplossen van hun problemen. Het gaat nu vaak juist andersom, met alle gevolgen van dien. In Finland is het 'Housing First' principe daarentegen zeer succesvol gebleken: op een bevolking van meer dan vijf miljoen zijn er nog maar 300 dak- en thuislozen.

Er is gelukkig goed nieuws. Op 21 april publiceerde de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving een advies aan staatssecretaris Paul Blokhuis waarin zij stelt dat 'Housing First' de vicieuze cirkel kan doorbreken waar veel dak- en thuislozen nu in zitten.

Maar 'Housing First' alleen is niet genoeg. We moeten in eerste plaats voorkomen dat mensen dak- of thuisloos worden. Onderdak moet worden erkend als een basisrecht, ook voor ongedocumenteerde migranten.

De beleidsmatige uitwerking van deze erkenning zou onder andere betekenen dat er meer sociale huurwoningen worden bijgebouwd in plaats van ze te verkopen, dat er een woonplicht wordt ingesteld voor alle koopwoningen, dat de huurprijzen van alle huurwoningen worden begrensd en dat schuldenproblematiek nooit tot huisuitzetting kan leiden. Het probleem is namelijk niet zozeer dat er niet genoeg woningen zijn, het probleem is dat woningen worden gezien als een verdienmodel.

Jazie Veldhuyzen is duo-raadslid voor BIJ1 in Amsterdam

Dakloze man in Den Haag (Foto: Roel Wijnants)

Een externe schok? De coron

Het coronavirus heeft over de hele wereld gezorgd voor enorme maatschappelijke ontwrichting. De volksgezondheids crisis loopt inmiddels over in een ongekennd zware economische crisis. Volgens mainstream-economen komen de economische problemen uitsluitend door externe factoren. Op welke manier kunnen marxistische economische theorieën de huidige crisis helpen begrijpen?

TRISTAN COLLETTE

Het coronavirus heeft hard toegeslagen in samenlevingen over de hele wereld. Op het moment van schrijven zijn al zo'n 2 miljoen mensen besmet geraakt en bijna 150.000 overleden. Als reactie hebben regeringen lockdowns ingesteld en horeca, festivals en andere evenementen afgelast. Maar zowel het dodental als de mogelijkheden van landen om het virus te bestrijden variëren enorm.

In de Verenigde Staten begint het virus op een *perfect storm* te lijken, aangezien een meer incompetente regering dan die van Trump en zijn aartsconservatieve hulpje Pence nauwelijks denkbaar is. Om nog maar te zwijgen over het feit dat het Pandemic Response Team van het Witte Huis twee jaar eerder is ontbonden. In Europa zijn Italië, Spanje en het Verenigd Koninkrijk het zwaarst getroffen, mede door een verzwakte publieke infrastructuur en ondergefinancierde zorgsystemen.

Hoewel gezegd wordt dat we allemaal in hetzelfde schuitje zitten, hebben werkende mensen een veel grotere kans om ziek te worden, simpelweg omdat zij het vitale werk doen of in de publieke ruimte moeten werken waar ze eerder aan het virus worden blootgesteld. En achter de langzame en halfslachtige reactie van regeringen schuilen zorgsystemen die al uitgeput en onderbezet waren door decennia van hyper-neoliberalisme, bezuinigingen, deregulering en privatisering van publieke diensten.

Doordat het winstmotief steeds sneller en dieper is doorgedrongen in elk deel van het publieke leven, zijn samenlevingen van binnenuit uitgehold en kwetsbaar gemaakt. De bezuinigingsmaatregelen die zijn opgelegd aan Zuid-Europese landen en de schuldenlast waar zij al langer onder gebukt gingen, zijn nu grote obstakels voor een effectieve reactie op het virus. In die zin heeft het virus onderliggende tendensen blootgelegd die onder de oppervlakte al aanwezig waren.

De huidige economische crisis is ook behoorlijk uniek, aangezien de economie grotendeels stil kwam te liggen en daarom dwong tot het tegenovergestelde van het dominante kapitalistische mantra van onbeperkte expansie en groei. De vraag is met welke economische crisistheorieën we de huidige crisis op een redelijke manier kunnen verklaren. Wat waren de onderliggende bewegingen die nu aan de oppervlakte liggen? En bovendien, wat moeten we verwachten van de nasleep van deze crisis? Dit artikel zal een analyse geven van de manier waarop er vanuit verschillende economische

scholen naar de huidige crisis wordt gekeken en in hoeverre ze deze kunnen verklaren.

EEN EXOGENE SCHOK?

Maar eerst de vraag: wat heeft dit virus überhaupt te maken met ons economische systeem? Volgens Gita Gopinath, hoofd-econoom van het IMF, vertegenwoordigt deze crisis een 'werkelijk exogene schok' die tot 'de ergste recessie sinds de Grote Depressie' zal leiden. Deze opvatting wordt breed gedeeld en geeft de indruk dat we simpelweg door het noodlot zijn getroffen. Maar is het virus wel zo extern, als was het een komeet uit de ruimte?

Volgens de marxistische econoom Michael Roberts niet, volgens hem wordt de kans op ziektes als het coronavirus groter *als gevolg van* het kapitalisme. Door de uitbreiding en intensivering van de landbouw komen mensen in nauwer contact met wilde dieren die vroeger meer op afstand konden blijven. De virussen die onder wilde dieren voorkomen, muteren daarom makkelijker en worden sneller op mensen overgedragen.

De socialistische bioloog Rob Wallace gaat verder en argumenteert dat plagen en virussen ook door menselijk handelen worden veroorzaakt. Zo wordt de toename van handel over de Zijderoute geassocieerd met de verspreiding van de zwarte pest in de 14de eeuw. Tegenwoordig is de bio-industrie een ideale omgeving voor de ontwikkeling van nieuwe en nog gevaarlijker virussen. De lijst met ziektes die met wilde dieren samenhangen is lang: Ebola, SARS, MERS, Covid-19, noem maar op.

Zoals met CO₂ en klimaatverandering worden pandemieën meestal niet meegenomen in kosten-baten-

analyses. Ze behoren tot de beangstigende categorie van onvoorziene toevalligheden. En zoals met klimaatverandering zijn de schadelijke gevolgen van ziektes ongelijk verdeeld, ze treffen de zwaksten het eerst en het hardst – zowel binnen landen als tussen het mondiale Noorden en Zuiden.

De verspreiding van ziekteverwekkers wordt voor een belangrijk deel bepaald door de manier waarop agribusiness functioneert. Ecologie en economie zijn nauw met elkaar vervlochten: zo is de ontwikkeling van monocultuur verantwoordelijk voor het verlies van diversiteit die een natuurlijke barrière kan vormen tegen dodelijke ziekteverwekkers. Wereldwijd hebben de structurele aanpassingsprogramma's van de jaren 80 en 90 ontwikkelingslanden gedwongen om hun markten te openen, neoliberal beleid aan te nemen en de deur open te zetten voor grote multinationals. En die implementeerden grootschalige monoculturele landbouw, bijvoorbeeld rond palmolie, waardoor vleermuizen in nauwer en regelmatig contact kwamen met mensen terwijl de biodiversiteit werd verwoest die de plotselinge opkomst van ziektes als Covid-19 in toom houdt.

Hoewel enorm winstgevend voor enkelen, worden (en zijn) dit soort industrieën een bedreiging voor ons allemaal. Wallace ziet de industrialisering van de veeteelt als tegelijkertijd een industrialisering van de ontwikkeling van ziekteverwekkers. De expansie van markten in natuurlijke gebieden en de gelijktijdige vernietiging van biodiversiteit maken pandemieën zoals de huidige steeds waarschijnlijker. Dit soort virussen zijn niet 'exogeen' aan ons systeem, zoals het IMF beweert, maar zijn juist inherent aan de manier waarop geproduceerd wordt. Ze vormen ook geen verrassende 'schok' die niemand had kunnen zien aankomen of voorspellen. Integendeel, de WHO had al een hypothetisch scenario opgetekend van de verspreiding van een virus (Ziekte X), die akelig veel op Covid-19 lijkt. De waarschuwingen waren er, de vraag was wat belangrijker was: de gezondheid van ons allemaal of de winsten van een kleine groep?

Anders dan economische crises die we eerder hebben meegemaakt

– de crisis van 2008-9, de dotcomcrisis, de Grote Depressie – is de huidige crisis primair een gezondheids-crisis. Om de volksgezondheid te beschermen moeten grote delen van de economie worden stilgelegd. Het doel van regeringen is 'to flatten the curve', zodat het zorgsysteem niet overbelast raakt. Maar deze hoogstnoodzakelijke maatregelen rijmen niet goed met economische groei, de heilige graal van het kapitalisme.

In die zin gaat het stilleggen van economische sectoren lijnrecht in tegen het streven naar groei en accumulatie. Hoewel niet exogeen aan het systeem, gaat het wel in tegen de drijvende krachten van de kapitalistische systeem en daarom is de huidige crisis moeilijk te begrijpen vanuit de bestaande economische crisistheorieën. Vanuit de klassieke school zouden sommigen argumenteren dat we zouden moeten wachten tot mensen ziek worden en sterven of beter worden. Dit volgt een Malthusiaanse logica waarin pandemieën als een vorm van natuurlijke selectie worden gezien die zwakte en onproductiviteit uit de weg ruimen en de economie daarom uiteindelijk versterken.

De theorie van de daling van de winstvoet gaat uit van het feit dat kapitalisten arbeid door kapitaal, mensen door machines vervangen.

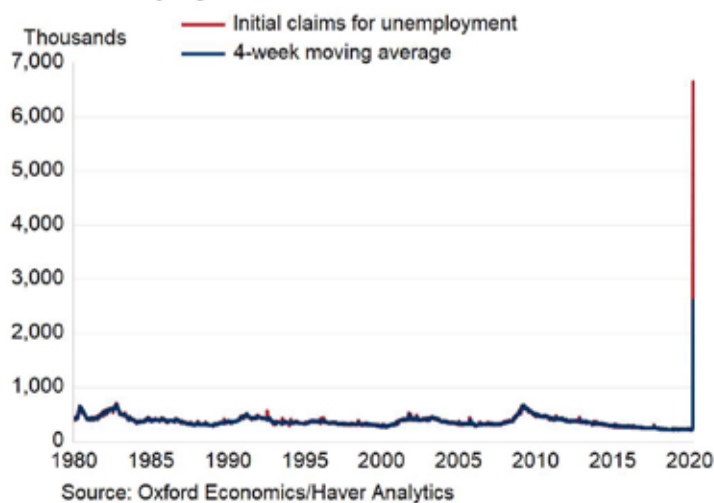
Mainstream-economen bediscussieren of deze crisis door een vraag- of door een aanbodschok is veroorzaakt. De neoklassieke school stelt dat de aanbodschok voorafgaat aan de vraagchok, terwijl de Keynesiaanse school de crisis als vraagchok ziet, die wordt veroorzaakt doordat er minder wordt uitgegeven aan reizen en diensten. Beide schokken zijn met elkaar verweven, maar de crisis begint in de productiesfeer en is daarom een aanbodschok. Als mensen als gevolg daarvan hun inkomen verliezen, volgt er een terugval in consumptie en investeringen en ontstaat er een vraagchok. Om dit te voorkomen, versterken Centrale Banken goedkope leningen aan kleinere banken, die daardoor goedkoper aan bedrijven kunnen lenen zodat deze de crisis kunnen overleven.

CORONA EN DE WINSTVOET

Binnen de marxistische economie bestaan er verschillende crisistheorieën, die crises vanuit twee verschillende ideeën verklaren. Eén stroming stelt de theorie van de tendentiële daling van de winstvoet centraal, een tweede kijkt vooral naar overproductie of onderconsumptie als oorzaak van crisis.

De theorie van de daling van de winstvoet gaat uit van het feit dat kapitalisten arbeid door kapitaal, mensen door machines vervangen. Omdat arbeid de enige bron van winst is, worden de winsten daarvoor relatief lager. In Marx' terminologie is het kapitaal verdeeld in *vari-*

US: Unemployment claims

■ Aanvragen voor werkloosheidsuitkeringen en werkloosheid in de Verenigde Staten

acrisis en marxistische economie

abel en constant kapitaal. Variabel kapitaal is arbeidskracht en constant kapitaal wordt geïnvesteerd in zaken als fabrieken, machinerie, land of grondstoffen. Variabel kapitaal is variabel in de zin dat het meer waarde kan produceren dan waarvoor het wordt gekocht. De verhouding tussen de twee noemt Marx de *organische samenstelling* van het kapitaal, die stijgt wanneer nieuwe technologie arbeiders vervangt en waaruit Marx de daling van de winstvoet afleidt. Voor Marx creëert die daling op lange termijn een druk op het systeem.

Concurrentie tussen kapitalisten om marktaandeel dwingt hen om efficiënter te produceren en de arbeidsproductiviteit te verhogen. Een kapitalist die voorop loopt in de technologische ontwikkeling kan daarmee tijdelijk meer winst maken, maar slechts zolang zijn concurrenten hem niet bijhouden. Zodra dat wel zo is en nieuwe technologie in de hele economie is ingevoerd, past de prijs zich aan en stabiliseert op een lager niveau, omdat er met de nieuwe technologie minder arbeiders aan het werk zijn.

Om zijn winst te verhogen kan de kapitalist proberen om de arbeidsproductiviteit te verhogen door arbeiders te dwingen harder of langer te werken. Dat kan bijvoorbeeld door de positie van werkenden te verzwakken, zoals door flexibilisering. Flexibilisering was en is een belangrijk onderdeel van het neoliberale project en kan gezien worden als een manier om de daling van de winstvoet tegen te gaan. Als mensen gemakkelijk ontslagen kunnen worden, verzwakt hun onderhandelingspositie en kunnen hun arbeidsvoorwaarden worden verslechterd, zodat de uitbuiting van arbeiders wordt geïntensiveerd.

Maar dit kan onbedoelde effecten hebben, bijvoorbeeld dat werkenden zich bewust worden van hun situatie

en in actie komen of dat grote groepen mensen in korte tijd hun baan verliezen. Een voorbeeld zagen we bij KLM, dat staatssteun ontving in de coronacrisis, maar vervolgens 2000 flexkrachten op straat zette. De regering vond het prima, omdat het 'maar' flexkrachten waren. Maar er zijn meer voorbeelden en flexibilisering is wijdverbreid.

Een ander voorbeeld van hoe kapitalisten hun kosten proberen te drukken is door zogenaemde 'just-in-time' productie. Dat is goedkoper, omdat er minder voorraden nodig zijn, maar maakt het systeem instabieler. In de huidige crisis helpen de complexe distributienetwerken het virus snel over de wereld te verspreiden en zorgden daarna voor problemen bij de distributie van medische goederen en beschermingsmiddelen.

Samenvattend nemen in een crisis de mogelijkheden van kapitalisten om winst te maken door de uitbuiting van arbeid af. Dat is de afgelopen decennia structureel gebeurd. Om op korte termijn toch winst te blijven maken of verliezen te voorkomen proberen kapitalisten hun personeel harder te laten werken, minder te betalen of te ontslaan. Door de flexibilisering zijn ze daar beter toe in staat. En door politieke druk en het verhaal dat er geen alternatieven zijn voor bezuinigingen, zijn de lonen en arbeidsvoorwaarden op de lange termijn verslechterd.

ONDERCONSUMPTIETHEORIEËN

Tegenover crisistheoretici die Marx' ideeën over winstgevendheid centraal stellen zijn er marxistische economen als Rosa Luxemburg en David Harvey, die geloven dat crises niet in de productiesfeer, maar door een gebrek aan consumptie beginnen. In de context van de huidige crisis stelt Harvey dat de dynamiek van kapitaalaccumulatie erg afhan-

kelijk is van consumptie en consumentenvertrouwen. Economische groei, zo redeneert hij, is voor 70 procent afhankelijk van consumenten. Harvey stelt dat met name de toeristische industrie hard is geraakt in deze crisis. Maar ook de dagelijkse consumptie rond festivals, concerten, sportwedstrijden, culturele instellingen en in de horeca is ontgeld en daarmee ook de inkomstenstromen in die sectoren.

Harvey legt dus veel nadruk op de vraag. Hoe corona de economie zal beïnvloeden gaat volgens hem als volgt: doordat grote delen van de economie stil komen te liggen zal de werkloosheid toenemen. Dit is al duidelijk gaande in een land als de VS waar op het moment van schrijven al meer dan 26 miljoen mensen een werkloosheidsuitkering aanvragen. Massawerkloosheid, die in een land als de VS wel 30 procent zou kunnen bereiken, leidt tot een scherpe afname van de vraag, waardoor er minder geproduceerd zal worden en nog meer mensen werkloos raken. Zo ontstaat een vraaggedreven neerwaartse spiraal.

Tijdens de financiële crisis in de jaren 30 bracht een terugval in effectieve vraag een langdurige crisis teweeg. Toen zorgde Keynesiaanse overheidsuitgaven en het begin van de oorlogseconomie er uiteindelijk voor dat de werkloosheid afnam en de economie weer op gang kwam. Na 2008, zegt Harvey, trok China de economie vooruit door enorme uitgaven en investeringen in infrastructuur, verstedelijking en spoornetwerken voor hogesnelheidstreinen en creëerde zo vraag op de wereldmarkt.

Nu is China echter niet meer in dezelfde positie om te handelen. Omdat de economie nooit helemaal is hersteld van de crisis van 2008 heeft China niet dezelfde middelen om de economische problemen te verlichten als 12 jaar geleden en

grijpen de gezondheids crisis en de economische crisis op elkaar in en versterken elkaar.

In plaats daarvan proberen Centrale Banken de crisis tegen te gaan door de rente te verlagen. Volgens Harvey moet er een gecoördineerde reactie op de crisis komen om de vraag te revitaliseren. Een manier om dat te doen is om een tijdelijk basisinkomen in te voeren. Maar meer dan ooit, zegt Harvey, is het fabeltje van de superioriteit van de vrije markt door de crisis in diskrediet geraakt. De enige manier om ons te beschermen tegen de vernietigende dynamiek van de markt is door de productie en distributie van basisvoorzieningen planmatig aan te pakken.

Hoewel de huidige economische crisis mensen hard treft, onder meer door de toename van werkloosheid, kan het ook kansen bieden. De huidige crisis toont aan hoe kapitalisme faalt om de gezondheid, veiligheid en basale hulpmiddelen voor medisch personeel te garanderen, hoe het niet in staat is om werkers in vitale sectoren te beschermen, hoe het de wereld opdeelt in een kleine groep die van de crisis profiteert en een grote meerderheid die zich soms letterlijk moet doodwerken voor de meest basale levensbehoeften. Hun belangen kunnen eenvoudig worden veiliggesteld. Waarom gebeurt het dan niet? Omdat het onder de streep niets oplevert.

Terwijl het systeem omgekeerd bereid is om de mensen die het als waardeloos beschouwt, te laten sterven voor private winsten. De erkenning van het noodzakelijke werk van onderbetaalden en ondergewaardeerde arbeiders in de zorg, de schoonmaak en het onderwijs is een belangrijke stap vooruit. Maar die stap is waardeloos als we nalaten de volgende stappen te zetten en niet vechten voor structurele maatschappelijke veranderingen.

AFSLUITING

In dit artikel heb ik drie thema's willen behandelen: de exogeniteit versus de endogeniteit van de huidige crisis, Marx' wet van de dalende winstvoet en marxistische onderconsumptietheorieën. De coronacrisis moet begrepen worden als een kapitalistische crisis met een groot en groeiend risico op herhaling naarmate het kapitalisme de metabolische breuk tussen menselijke samenlevingen en de natuur vergroot.

Het is daarom misleidend om de pandemie als een externe gebeurtenis te zien. De tendens van de dalende winstvoet is met name belangrijk vanwege de tegenwerkende bewegingen waar het aanleiding toe geeft, zoals flexibilisering, hyper-uitbuiting en just-in-time productie.

Onderconsumptietheorieën benaderen de crisis als een uit de hand lopende neerwaartse spiraal van de effectieve vraag. Dit benadrukt de noodzaak van planning en een economie die uitgaat van behoefte in plaats van winst. De crisis is daarom ook een kans om te breken met de failliete heersende ideeën. Crisistheorieën kunnen ons helpen om te begrijpen wat er gaande is, wat we kunnen verwachten en welke gevaren en kansen we als linkse beweging tegemoet kunnen zien.

Maar bovenal onderstrepen ze de absolute ongeschiktheid van de kapitalistische economie om goederen te leveren waar ze het hardst nodig zijn. Integendeel: het stelt winsten boven het leven zelf en ondermijnt de onderlinge solidariteit die we nodig hebben, zeker in crises als deze. Een socialistisch antwoord op de crisis stelt behoefte voorop en organiseert productie en distributie zodanig dat het middelen op een solidaire manier verdeelt – niet alleen binnen landen, maar op wereldschaal.

Damnation: gedramatiseerde klassenstrijd

Iowa 1931: stakende boeren en mijnwerkers, in bijbels verstopte pistolen en de altijd actuele vraag: 'aan welke kant sta jij?' De Netflix-coproductie *Damnation* neemt de kijker mee naar de klassenstrijd van de Amerikaanse plattelandsbevolking tijdens de crisis van de jaren dertig.

MAX POGRZEBA

De hoofdpersoon van deze serie is Seth Davenport, een socialistische revolutionair die zich in de plaats Holden in Iowa uitgeeft voor prediker. Seth en zijn vrouw Amelia gebruiken hun positie in de gemeenschap om de boeren aan te zetten tot staken. Terwijl Seth zijn preken gebruikt voor marxistische propaganda met een religieus accent, deelt Amelia revolutionaire brochures uit. Op de vraag waartegen de boeren staken, antwoordt Seth 'het Amerikaanse economische systeem'. Ze willen het kapitalisme breken, 'de ene klootzak van een bankier na de andere'.

De tegenstanders zijn schietgrage types als de stakingsbrekers Creeley en Connie Nunn, die zijn ingehuurd door kapitalistische spelers die op de achtergrond opereren. Daarnaast moeten de hoofdpersonen strijd voeren tegen de witte suprematisten en antisocialisten van de Black Legion, een afsplitsing van de Ku Klux Klan die echt heeft bestaan. Deze organisatie probeert Holden over te nemen als reactie op de dreigende opstand. De kapitalistische boef Martin Eggers Hyde PhD en de plaatselijke bankier worden slechts gemotiveerd door winstbejag en sociaal darwinisme. De drijfveren en achtergronden van personages als Seth, Amelia en Creeley zijn complexer en worden in de loop van de tiendelige serie ontuld.

PENNY AUCTIONS EN BLOEDBADEN

Damnation toont de wreedheid van de kapitalisten tegenover stakingen en sociale onrust, maar ook de solidariteit van de uitgebuide klassen. Veel gebeurtenissen in de serie zijn gebaseerd op waargebeurde situaties. Soms zijn die woestmakend, zoals wanneer een ingehuurde stakingsbreker een stakingsleider doodschiet

om een bloedbad te veroorzaken onder stakende mijnwerkers. Soms zijn ze inspirerend, zoals wanneer een groep boeren een 'penny auction' organiseert om te zorgen dat de weduwe van de vermoorde stakingsleider haar boerderij na een executieverkoop weer terug kan kopen.

Die eerste gebeurtenis doet denken aan de Harlan County War, die bekend geworden is door het lied 'Which Side Are You On?' van Florence Reece, of het bloedbad van Ludlow in 1914, waarbij rond de twintig mensen, onder wie twaalf kinderen, werden vermoord door de Nationale Garde. De tweede gebeurtenis is geïnspireerd door waargebeurde 'penny auctions'. Hierbij kwamen boeren met wapens naar executieverkopen van huizen om er penny's op te bieden. Iedereen die meer zou kunnen bieden werd bedreigd met mishandeling of de dood. Zo werd de bank gedwongen panden tegen een belachelijk lage prijs terug te verko-

pen aan de gemeenschap of de oorspronkelijke eigenaren.

WIENS STRIJD?

Een van de brochures die Amelia verspreidt is 'De plaats van de vrouw is in de revolutie'. Maar de genderpolitiek van de serie is soms dubieus. Op enkele uitzonderingen na maken mannen de dienst uit in deze wereld.

Terwijl vrouwen als Amelia en Bessie hun eigen motieven hebben en niet bang zijn om zelf het heft in handen te nemen, zijn ze in het grote plaatje toch sidekicks van Seth en Creeley, die hen helpen hun liefde en emoties te ontdekken en zo nodig hun leven te redden. Tot op zekere hoogte komt dat natuurlijk overeen met de harde realiteit van sociale reproductie waarmee vrouwen te maken hadden en nog hebben. Een mogelijke uitzondering hierop is Connie Nunn, de ingehuurde stakingsbreker die vanuit haar overtuiging de beweging van arbeiders en boeren bestrijdt. Maar haar intenties zijn reactionair en ze wordt afgeschilderd als een soort psychopaat. Ze is daarom op zijn minst een dubieuze vertegenwoordiger van vrouwelijke autonomie in *Damnation*.

De serie heeft daarnaast ook slechts twee relevante zwarte personages. De ene is Bessie, een sekswerker in het plaatselijke borddeel, en de andere is Victor. Bessie wordt met enige diepgang en karakterontwikkeling afgebeeld, zodat de kijker met haar sympathiseert, maar haar verhaal is weinig origineel. Als Victor door de prediker wordt aangesproken op het feit dat hij de staking breekt, zegt hij: 'Jullie crisis duurt nu twee jaar, maar die van ons duurt al

300 jaar.'

Dit biedt een inkijkje in de complexiteit van het organiseren van de arbeidersklasse en haar meest gemarginaliseerde leden in deze periode, maar de serie geeft verder geen inzicht in de situatie van mensen van kleur in het Zuiden van de VS.

Hoewel de serie iets laat zien van de complexiteit en innerlijke strijd van de agitators en stakende boeren, maakt *Damnation* ook gebruik van stereotypen en simpele en soms voorspelbare plotwendingen of veranderende loyaliteiten. Bovendien zijn sommige dialogen stijf en clichématig. Soms wordt de situatie gered door goed acteerwerk, maar soms is er geen redding. De vuurgevechten met grote aantallen slachtoffers zijn meer gericht op entertainment dan op realisme.

In het algemeen is de inhoud van de serie revolutionair, maar de presentatie en de dialogen niet. Misschien is dat een van de redenen waarom de makers al na één seizoen hebben besloten de serie stop te zetten. Maar voor wie geen revolutionaire blockbuster verwacht, maar tevreden is met historisch drama en vuurgevechten tegen een achtergrond van op ware gebeurtenissen gebaseerde klassenstrijd valt er aan *Damnation* veel te genieten.

Kijktips voor coronatijden

Naar de bioscoop gaan of een museum bezoeken lijkt er helaas niet in te zitten voorlopig. Gelukkig is er online een hoop moois gratis te bekijken. Twee tips van onze redactie.

OVER DE WAARHEID ACHTER ACAB

Het Youtube-kanaal *Renegade Cut* publiceerde op 18 april het video-essay 'Disco Elysium - All hobocops are...'. Aan de hand van de videogame *Disco Elysium* - dat vier Game Awards won - legt Leon Thomas de ware aard van de politie bloot.

In de game is de speler een rechercheur met geheugenverlies. De speler moet keuzes maken die van invloed zijn op de ontwikkeling van de persoonlijkheid van de agent.

In het video-essay laat Thomas door een uitstekende manier zien dat individuele agenten kunnen verschillen in hun morele opvattingen, maar dat dit niets verandert aan de repressieve aard en de functie van het moderne politieapparaat.

Die functie koppelt Thomas terecht aan de opkomst van het kapitalisme. Het 'bewaken van de openbare orde'

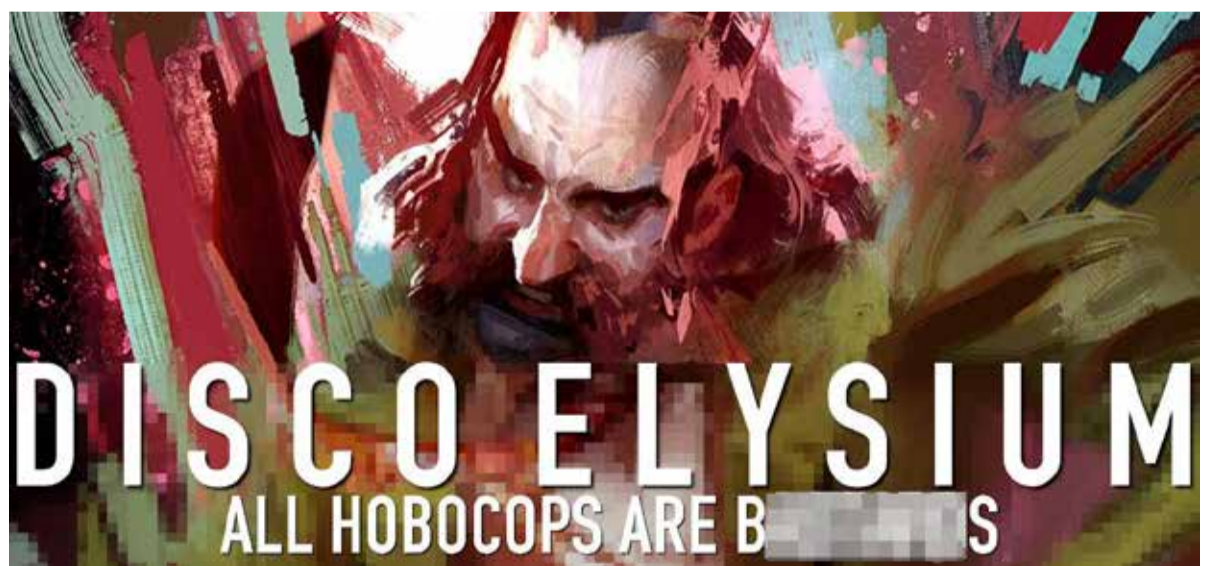
is gedefinieerd vanuit kapitalisten. Stakingen en protest tegen uitbuiting en armoede is de 'wanorde' waartegen zij zich willen beschermen. De politie is dus de gewapende tak van de kapitalistische klasse en haar kerntaak is het onder de duim houden van de armen.

Thomas geeft in dit essay antwoord op alle vraagstukken omtrent de positie van de politie. Over de rol van racisme, het geweldsmonopolie en de institutionele steun. Tussendoor rekent hij ook genadeloos af met haar apologeten, wat het geheel naast zeer informatief, ook nog eens heel vermakelijk maakt.

Disco Elysium - All Hobocops Are ...

KIJKEN MET JOHN BERGER

Op Youtube zijn de vier afleveringen te zien van John Bergers BBC-serie 'Ways of Seeing' uit 1972. De schrijver, marxist en kunsthistoricus staat hierin

stil bij de moderne westerse schilderkunst en veegt de vloer aan met de elitaire en eurocentrische manier waarop kunst normaal besproken wordt.

In de eerste aflevering laat Berger zien hoe onze beleving van kunst bepaald wordt door de tijd waarin we leven. Doordat schilderijen nu worden samengebracht in musea en de beeltenis overal wordt gereproduceerd, verandert dit de manier waarop we naar kunst kijken. Hij bouwt hierbij voort op het essay van Walter Benjamin over kunst in het tijdperk van zijn techni-

sche reproduceerbaarheid.

In de derde aflevering toont Berger de verwevenheid tussen kapitalisme en de ontwikkeling van de kunst. Het is geen toeval dat juist de olieverfschilderkunst populair werd met het opkomende kapitalisme en opbloeide in de Nederlandse Provinciën. De verf stelt de schilder namelijk in staat met veel precisie weelde vast te leggen.

Hoewel de serie bijna vijftig jaar oud is, hebben de ideeën niet aan kracht ingeboet. Integendeel, Bergers aanklacht tegen de objectivering van

vrouwen en de beeldtaal van advertenties is nog steeds ontzettend actueel.

Berger leert ons om op eigen oordeel te vertrouwen in plaats van dat van de expert. In een prachtige scène bestudeert Berger samen met kinderen een schilderij van Michelangelo. Met hun onbevangen observeren zien de kinderen soms meer dan professionele kunsthistorici. De serie is een mooie introductie op het rijke oeuvre van Berger.

John Berger - Ways of Seeing

Een politieke geschiedenis van Europees anti-vluchtelingenbeleid

Waar de **Internationale Socialisten** voor staan

Nu het coronavirus zijn intrede doet in Griekse vluchtelingenkampen blijkt opnieuw het onmenselijke karakter van de EU-Turkijedeal die Rutte vier jaar geleden sloot. Wie *Niemand wil ze hebben* van Linda Polman leest, begrijpt dat die deal een voortzetting is van decennia anti-vluchtelingenbeleid.

JANNEKE PRINS

Linda Polman neemt 1938 als vertrekpunt voor haar magnifieke boek waarin ze illustreert hoe Europa niet-Europeanen altijd al actief 'buiten de deur' probeerde te houden. De Evian Conferentie van dat jaar vormde de eerste officiële vluchtelingentop als reactie op Joodse Duitsers die de nazi's ontvluchtten. Maar de notulen van de conferentie hadden volgens Polman 'net zo goed tachtig jaar na dato, nu dus, geschreven kunnen zijn'. Het kwam neer op: geen vluchtelingen in mijn achtertuin.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de vluchtelingenorganisatie van de Verenigde Naties, de UNHCR, in het leven geroepen. In het boek wordt duidelijk hoe die instantie zich door de decennia als een kameleon aanpast aan de wensen van haar broodheren. Die broodheren geven op hun beurt van meet af aan de vluchtelingenhulporganisatie structureel te weinig geld. Naar mijn mening klinkt in *Niemand wil ze hebben* tussen de regels teveel vertrouwen door in instanties zoals UNHCR. Maar Polman is wel scherp over hoe deze tandeloze tijger voortdurend meebuigt met de politiek van de donorlanden. Die politiek komt erop neer dat de UNHCR net doet alsof 'vluchtelingen geen politiek, maar een humanitair probleem zijn,' constateert Polman.

POLITIEK GESTUURD

Polman legt uit hoe keer op keer de context van een 'vluchtelingenprobleem' juist veel complexer en meer politiek gestuurd is dan in de media of door VN-instanties wordt voorgespiegeld. In aparte casussen bespreekt Polman de diverse vluchtelingensituaties, zoals die van de Rohingya die al in 1978 voor de eerste keer Bangladesh werden uitgezet, terwijl de UNHCR zich hierover naar de Bengaalse leiders niet uitsprak.

In het derde deel van het boek, 'De Europese Unie in de jaren negen-

tig', beschrijft Polman hoe Europa zich na de Koude Oorlog presenteerde als verdediger van de mensenrechten. Het beleid was echter (toen al!) erg gericht op opvang van vluchtelingen in de regio. Er lag daarbij een sterke focus op het terugsturen van vluchtelingen. In het verlengde daarvan werden er 'veilige enclaves' gecreëerd met VN-soldaten die op geen enkele wijze konden bijdragen aan de veiligheid van de gevluchte mensen. Ondertussen speelden 'Europese landen een rol in de oorlogen en de armoede waaraan mensen ontvluchtten, om over milieuvervuiling door "onze" bedrijven en klimaatverandering niet eens te spreken'.

In de afgelopen twintig jaar is de gewoonte om steeds meer migratiedeals te sluiten. De EU besteedt miljarden euro's aan het uitbesteden van grenscontroles en om vluchtelingen in Afrika te houden. Dit is een 'war against migration' aldus Polman, die deze politiek uit de doeken doet in het vierde en laatste deel van *Niemand wil ze hebben*. Het kan Europese landen daarbij niet zoveel schelen wat – vaak repressieve – regimes met dat geld doen.

NGO'S EN VLUCHTELINGENOPVANG

Zeer interessant is ook de rol van ngo's in vluchtelingenopvang. Vaak zijn hulporganisaties bij uitstek geworden tot middelen waarmee de EU of de VS – of de lokale heersers – de sociale situatie naar hun hand weten te zetten. Polman legt haarfijn uit hoe de Syrische dictator Assad in 2013 aanvoelde dat het Westen toch niet ging ingrijpen toen hij chemische wapens inzette tegen de eigen bevolking. Hij traineerde westerse hulporganisaties door te bepalen waar ze wel en niet hun werk konden doen en wist zo de Syrische revolutie te verzwakken. Een ander machtig wapen in handen van lokale heersers is de voedseldistributie die aangeboden wordt door het Wereldvoedselprogramma (WFP), het broertje van de UNHCR. Zo ook in

Redding van vluchtelingen door Seawatch, 21 april 2018 (Foto: Tim Lüdemann)

Assad's Syrië.

Honger en voedselvoorziening vormen overigens een thema dat links dezer dagen heel serieus zou moeten nemen. Want wat te denken van de honger die corona-lockdowns voor arme mensen met zich meebrengen? Of voor klimaatvluchtelingen? Links zal daar antwoorden op moeten gaan formuleren, zodat regeringen niet kunnen bepalen wie in noodsituaties wel en niet te eten krijgt.

RACISME

Polman eindigt het boek met haar verbazing dat de EU de 'vluchtelingencrisis' in 2015 van heinde en ver had kunnen zien aankomen, maar dus nul voorbereiding had getroffen. Het valt op dat de eerste hulp aan vluchtelingen op Lesbos, waar Polman in september dat jaar zelf ging kijken, door gewone mensen en niet door officiële instanties werd geboden.

Wat ontbreekt aan het boek is de diepere reden van het Europese anti-vluchtelingenbeleid. De EU wil een zondebok kunnen aanwijzen als het economisch slechter gaat. Regeringen kiezen – ook in de anderhalvemetersamenleving – voor het redden van het bedrijfsleven en leggen de rekening bij de werkende bevolking. Racisme richting vluchtelingen is dan een handige afleidingsmanoeuvre.

Toch is *Niemand wil ze hebben* een

absolute *must read* voor iedereen die nog vertrouwen had in een *pax euro-pana* en de goede wil van instituties als de EU. Elke activist moet dit boek gewoon in de boekenkast hebben staan. Naar verluidt werkt Polman met Griekenlandcorrespondent Ingeborg Beugel aan een documentairereeks over vluchtelingen. Als die serie van dezelfde hoogstaande kwaliteit is als *Niemand wil ze hebben* kan ik niet wachten totdat ze op de beeldbuis komt.

Linda Polman
Niemand wil ze hebben. Europa en zijn vluchtelingen
Jurgen Maas 2019 / 279 pagina's / €22,50

We vechten voor een maatschappij waarin het bevredigen van menselijke behoeften voorop staat, niet winst. Nog nooit in de geschiedenis produceerde de mensheid zoveel rijkdom als vandaag. Maar in het kapitalisme wordt deze rijkdom niet gebruikt in het belang van de meerderheid van de wereldbevolking. De jacht op winst creëert armoede en honger naast overvloed, naast technologische en wetenschappelijke vooruitgang de mogelijkheid van totale verwoesting door nucleaire oorlog en milieuvernietiging.

De logica van de winst kan pas gebroken worden als de middelen waarmee de rijkdom geproduceerd wordt in handen komen van degenen die de rijkdom produceren; de arbeidersklasse. Dit systeem zou niet draaien zonder de miljoenen mensen die werken in de fabrieken, kantoren, ziekenhuizen en scholen. Zij hebben de kracht om de productie uit handen te nemen van de kleine minderheid die haar vandaag bestuurt en onder controle van de grote meerderheid te brengen. Vandaar Marx' bekende uitspraak dat 'de bevrijding van de arbeidersklasse alleen het werk kan zijn van de arbeidersklasse zelf'.

Verkiezingen kunnen gebruikt worden om zoveel mogelijk mensen te mobiliseren voor verbeteringen en om de beperkingen van het parlementaire systeem zichtbaar te maken. Maar werkelijke verandering kan alleen door revolutie bereikt worden. Nederland is geen democratie. De macht over de economie ligt niet bij het parlement of de regering, maar bij een klein groepje directeuren en aandeelhouders van de grote bedrijven. De top van de multinationals, de politiek en het leger wordt niet door ons gekozen. Alleen een gezamenlijke beweging van onderaf, van de grote meerderheid van de bevolking, kan hun macht breken.

Daarom bouwen we als socialisten op de werkvloer en op straat mee aan elke strijd tegen sociale afbraak, oorlog, onderdrukking en klimaatverandering. We streven naar een zo groot mogelijk eenheid in de strijd en verzetten ons tegen alle ideeën die gebruikt worden om gewone mensen tegen elkaar uit te spelen, zoals racisme, seksisme en homohaat. We vechten voor solidariteit over de grenzen heen.

We willen een organisatie bouwen van activisten uit elke campagne en uit elk bedrijf, die kan helpen solidariteit tussen de verschillende sectoren en campagnes uit te bouwen en die de ervaringen uit eerdere strijd kan bundelen voor de toekomst. We staan daarbij in een traditie van revolutionairen als Lenin, Trotski en Luxemburg, die aan het begin van de 20ste eeuw vochten voor een maatschappij waarin de vrije ontwikkeling van ieder individu en de vrije ontwikkeling van allen samengaan. We staan daarom ook in de traditie van degenen die het gevecht voor socialisme, democratie en internationalisme hooghielden toen Stalin de Russische revolutie de nek omdraaide en Hitler aan de macht kwam in Duitsland.

In de 21ste eeuw is een toekomst zonder honger, onderdrukking en oorlog mogelijk. Om dat te bereiken is een beweging nodig die sterk genoeg is om het kapitalisme te breken. We nodigen iedereen uit om hieraan mee te bouwen.

STEUN DE SOCIALIST - WORD ABONNEE, DONATEUR OF LID

ABONNEE: Jaar: tien nummers voor €17 Proef: drie nummers voor €3,50

DONATEUR: ik steun *De Socialist* elke maand met €

LID: Scholier €6 Student/uitkeringsgerechtigde €15 Werkende* €

Met bovenstaande keuze stem ik in met een machtiging, eenmalig bij een abonnement ofwel maandelijks als donateur of lid. Donateurs en leden ontvangen ook *De Socialist* thuis. Leden betalen maandelijks contributie en helpen mee met de verkoop van *De Socialist*.

☐ Naam	☐ Postcode
☐ Straat + huisnr.	☐ Plaats
☐ E-mail	☐ Vakbond
☐ Telefoon	☐ Datum
☐ IBAN	☐ Handtekening

Een jaarabonnement in het buitenland bedraagt €26. Voor instituten €35. Indien gemachtigden niet akkoord gaan met de incasso kunnen zij deze binnen 56 dagen terug laten boeken via hun bank. Stuur deze bon in een gefrankeerde envelop naar *De Socialist*, Postbus 9196, 1006 AD Amsterdam of vul hem in op de site. *Contributie voor werkenden is minimaal €30 of 6 procent van het besteedbaar inkomen.

AANGESLOTEN

Een kaalgeplukte wereld, oneerlijke verdeling van zowel monetaire als grondstoffelijke middelen en een groeiende aanwezigheid van fascisme en stompzinnige, (extreem-)rechtse kortzichtigheid. Eenieder die zijn ogen openet en met een eerlijke, onbevooroordeelde blik naar de wereld kijkt, ziet dat we in een wereld leven waarin de 'happy few' niet alleen aan de touwtjes trekken, maar in een positie zitten waarbij ze de macht hebben om het fundament onder miljarden levens weg te kunnen vagen.

Ik wil een wereld zonder zogenaamd onmisbare managers en zelfverrijkende CEO's, een wereld waarin iedereen écht gelijk is, en arbeiders hun eigen ketenen niet hoeven te produceren.

Aron, UTRECHT

de **socialist** • socialisme.nu

• Redactieteam Jens Appelo • Elmar van den Berg • Steven Blom • Mylène Bolder • Siebrand de Haan • Kees Hoogendijk • Ramon Lambregts • Jeroen Loeffen • Jeroen van der Starre • Nikki Veldkamp • Arwin van der Zwan • Postadres *De Socialist* • Postbus 9196 • 1006 AD • Amsterdam • E-mailadres *desocialist@socialisme.nu* • ISSN 1566-0125 • Het volgende nummer verschijnt op 2 juni 2020

Big Pharma, patenten en de coronacrisis

Met de uitbraak van het nieuwe coronavirus wordt wereldwijd naar een medicijn of vaccin uitgekeken. De huidige op winst gerichte geneesmiddelenindustrie is echter niet geschikt om te leveren wat we nodig hebben: een geneesmiddel dat voor iedereen vrij toegankelijk is.

LUCIEN SÁNCHEZ

Een recent onderzoek van SOMO gaf inzicht in hoe farmaceutische bedrijven de afgelopen 20 jaar van medicijnproducenten veranderden in investeringsmaatschappijen. Hierbij ligt de focus op lucratieve financiële constructies, niet meer op onderzoek en zijn aandeelhouders de grote winnaars. Gemiddeld wordt slechts 17 procent van de inkomsten van farmaceutische bedrijven geïnvesteerd in onderzoek en ontwikkeling van medicijnen. Dit is meestal een stuk minder dan wat er aan marketing besteed wordt.

WINST BOVEN WELZIJN

Dat ook tijdens de coronapandemie winst boven welzijn staat, werd pijnlijk duidelijk rond het schandaal met het farmaceutische bedrijf Gilead. Gilead registreerde Remdesivir, een kandidaat geneesmiddel tegen Covid-19, vlak voordat de uitbraak van de pandemie de VS bereikte, als 'weesgeneesmiddel' (een middel tegen een zeldzame ziekte). Die status is bedacht om de industrie aan te moedigen onderzoek te doen naar zeldzame ziektes, die anders financieel niet interessant zouden zijn voor de bedrijven. Onder die status zou het bedrijf 7 jaar marktexclusiviteit kunnen krijgen om het geneesmiddel tegen Covid-19 te maken.

Patenten en 'just-in-time' productie brengen de beschikbaarheid van medicijnen in tijden van crisis in het geding

Het is allang duidelijk dat Covid-19 géén zeldzame ziekte is, maar eind maart, toen Gilead het middel registreerde, waren er nog minder dan 50.000 mensen in de VS met Covid-19 geregistreerd. Een schaamteloos misbruik van de weesgeneesmiddelen regelgeving, met als doel

om het monopolie op het medicijn te krijgen om daar in een pandemie van te kunnen profiteren.

Schrijnend is dat de geneesmiddelen waar de farmaceutische industrie forse winsten op maakt vaak ontwikkeld worden met publiek gefinancierd onderzoek. 'Het gebeurt dat een nieuw medicijn dat met veel overheidsgeld is ontwikkeld, zo excessief wordt geprijsd door de farmaceut die uiteindelijk het patent in handen heeft gekregen, dat diezelfde overheid die prijs niet kan vergoeden,' vertelt onderzoeker Irene Schipper van SOMO in een recent interview in *NRC*.

De verschillen in moraal van publieke en private instellingen worden ook in het onderzoek naar een vaccin voor het nieuwe coronavirus duidelijk. Waar onderzoekers van universiteiten en andere publieke instellingen massaal hun bevindingen delen, nog vóór deze in prestigieuze tijdschriften zijn verschenen, doet de farmaceutische industrie dit niet.

JUST-IN-TIME PRODUCTIE

Er zijn tig voorbeelden van farmaceutische bedrijven die na het opkopen van een patent op een geneesmiddel zulke hoge prijzen vragen dat patiënten en zorgverleners in een onmogelijke situatie komen. Het meest bekende voorbeeld is Turing Pharmaceuticals dat de prijs van Daraprim, een medicijn voor de behandeling van een infectie bij patiënten met een zwak afweersysteem, met 5000 procent verhoogde. Of het geneesmiddel CDCA, dat al sinds 1976 gebruikt wordt om vroegtijdige dementie en epilepsie te voorkomen bij mensen met de zeldzame ziekte CTX. De kosten daarvan stegen tussen 2008 en 2017 van 308 naar 150.000 euro per patiënt per jaar, waardoor het niet meer vergoed werd in het basispakket.

Het farmaceutische bedrijf Roche maakt testen om het coronavirus te detecteren. Zij waren niet in staat een vloeistof te leveren die nodig is

FNV voor zorg in Amsterdam 12 september 2015 (foto: Facebook FNV voor zorg)

om de testen uit te voeren, waardoor er minder tests konden worden uitgevoerd. Ze waren aanvankelijk echter ook niet bereid het recept van de vloeistof te delen met andere laboratoria, zodat deze die in deze crisistijd zelf konden maken.

De tekortschietende levering van testen door Roche is een voorbeeld van de risico's van 'just-in-time' productie. In zo'n productiesysteem worden levering en productie zo strak op elkaar afgestemd, dat er nauwelijks voorraden door een bedrijf worden aangelegd. Hierdoor wordt bespaard op opslagkosten. Het risico is natuurlijk dat er geen buffers zijn om plotselinge verandering in de levering van grondstoffen of van de vraag naar het product op te vangen. Dit speelt ook een rol bij het tekort aan beschermingsmiddelen voor zorgmedewerkers en mensen in andere cruciale beroepen.

VERDWIJNEND VACCIN ONDERZOEK

Al sinds 2003 roept de WHO op tot overheidsinvestering in de ontwikkeling van vaccins en waarschuwt voor pandemieën. Omdat het van te voren onbekend is welke infectieziekte een epidemie zal veroorzaken, is het voor farmaceutische bedrijven economisch onaantrekkelijk om te investeren in vaccinonderzoek.

Toch kozen veel Europese landen er voor vaccininstellingen te verkopen aan grote farmaceuten. Ook de Nederlandse Vaccinfabriek werd verkocht en een paar jaar later werd ook het bijbehorende onderzoeksinstituut, overigens zonder succes, op de markt gezet. Dit ondanks de waarschuwingen dat Nederland, na privatisering, onvoldoende is voorbereid op epidemieën. 'Het hele medisch biologisch onderzoek wordt al jaren gedreven door winst en aandeelhoudersbelangen en niet door een medische noodzaak,' zegt Huub Schellekens, hoogleraar medische biotechnologie in een recent interview in *De Groene Amsterdammer*.

Na de uitbraak van SARS in 2003

werd er flink geïnvesteerd in onderzoek naar een vaccin. Toen verdere uitbraken uitbleven, nam de financiering steeds verder af waardoor het onderzoek uiteindelijk stilgelegd werd. Spijtig, want het SARS-virus lijkt erg op het nieuwe coronavirus dat Covid-19 veroorzaakt. 'Als we toen waren doorgedaan hadden we nu veel sneller een vaccin gehad,' aldus Ben van der Zeijst, hoogleraar vaccins en vaccinaties, ook in *De Groene*.

ALTERNATIEVEN

Het huidige systeem voor geneesmiddelenontwikkeling is gefocust op winst. Het risico hiervan is, dat wanneer er geneesmiddelen of een vaccin wordt uitgevonden dat helpt, dit niet voor iedereen toegankelijk zal zijn. Begin maart schreven 62 organisaties hierover een brief aan de Europese Commissie. Vanuit de EU is er namelijk 43 miljoen euro beschikbaar gesteld voor onderzoek naar diagnostische en therapeutische middelen tegen Covid-19.

Aan dit geld, zeggen de organisaties, moeten voorwaarden worden verbonden in termen van toegankelijkheid en betaalbaarheid van mogelijke eindproducten die met dit geld ontwikkeld worden. De brief stelt: 'Vanwege de urgente volksgezondheids crisis kunnen we geen 'business as usual'-benadering toestaan waarin marktwerking het prijsniveau bepaalt, ten koste van snelle toegang en waar financiële overwegingen – in plaats van de volksgezondheid – bepalen waar en wanneer producten beschikbaar zullen komen.' Nu is het nog mogelijk om marktexclusiviteit te behouden, wat een risico vormt voor de beschikbaarheid en levering in tijden van een pandemie.

Het mag duidelijk zijn dat de gevolgen hiervan onevenredig gevoeld worden in het mondiale Zuiden. Waar rijke landen in een betere onderhandelingspositie zitten ten opzichte van farmaceutische bedrijven, zullen vooral ontwikke-

lingslanden en gemarginaliseerde groepen binnen landen, zoals onverzekerden en ongedocumenteerden, de dupe zijn.

ALTERNATIEVEN ZIJN MOGELIJK!

Onder publieke druk gaf Roche uiteindelijk toch het recept voor de testvloeistof vrij en liet Gilead de wees-status van Remdesivir vallen. Tegelijkertijd ontwikkelden onderzoekers van een publieke universiteit in Uruguay een goedkopere test om het coronavirus te detecteren. In het geval van CDCA besloten zorgverleners in het AMC het medicijn voor hun eigen patiënten zelf te produceren, ondanks het patent van de farmaceut.

Maar het roer moet structureel om. Winstbejag zorgt voor absurd hoge prijzen. Onderzoek dient niet meer het publieke belang, maar het belang van aandeelhouders. Patenten en 'just-in-time' productie brengen de beschikbaarheid van medicijnen in tijden van crisis in het geding.

De macht van de farmaceutische industrie valt wél te breken. Toegeven aan de macht van de farmaceutische industrie is een politieke keuze, waarin de belangen van de industrie tegenover die van de volksgezondheid worden gezet.

Dat het ook anders kan bewijst India, dat niet toestaat dat patenten eindeloos met kleine aanpassingen vernieuwd worden, waardoor de prijzen van medicijnen al veel sneller na de uitvinding omlaag gaan. Door het Amerikaanse embargo produceert Cuba noodgedwongen zelf een groot deel van de gepatenteerde medicijnen voor haar inwoners. Ook daar zijn ze een stuk goedkoper uit.

Publieke instellingen voor de volksgezondheid moeten in publieke handen blijven. Waar medicijnen worden ontwikkeld met publiek geld, moeten er voorwaarden komen voor de toegankelijkheid, wanneer het daadwerkelijk op de markt beschikbaar komt.

Foto: Ivan Radic